

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FRANSIZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**BİÇİMBİLİM VE SÖZDİZİM AÇISINDAN
ETRÜSK DİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa SOLMAZ

VAN – 2005

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FRANSIZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**BİÇİMBİLİM VE SÖZDİZİM AÇISINDAN
ETRÜSK DİLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Mustafa SOLMAZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SARICA

VAN – 2005

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. ETRÜSKLER VE İTALYA	4
1.1. ETRÜSK SÖZCÜĞÜNÜN KÖKENİ VE ETRÜSKLERİN KİMLİĞİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER	4
2. ETRÜSK TARİHİ VE UYGARLIĞI	6
2.1. ETRÜSK TARİHİ	6
2.2. ETRÜSK UYGARLIĞI	9
2.2.1. DEVLET TEŞKİLATI	9
2.2.2. İNANÇ SİSTEMİ	10
2.2.3. SANAT	12
2.2.4. MİMARİ	12
2.2.5. MADENCİLİK	12
2.2.6. EKONOMİ	13
İKİNCİ BÖLÜM	14
1. ALFABE VE YAZI	15
1.1. ALFABE	15
1.2. YAZI	16
1.3. SAYILAR	17
1.4. SÖZCÜKLER	19
2. DİLLER VE DİL TOPLULUKLARI	20
3. ETRÜSKÇENİN BİÇİMBİLİM VE SÖZDİZİMSEL YAPISI	21
4. ETRÜSKÇE DURUM EKLERİ	22
4.1. ADLAR	22
4.1.1. YALIN DURUMU	22
4.1.2. YÜKLEME DURUMU (-i hali)	22
4.1.3. TAMLAYAN DURUMU (-in hali)	23
4.1.4. KALMA DURUMU (-de hali)	23
4.2. EKLER	24
4.2.1. ÇOĞUL EKİ	25
4.2.2. GEÇMİŞ ZAMAN EKİ	25
4.3. SIFATLAR	25
4.3.1. NİTELEME SIFATLARI	25
4.3.2. BELİRTME SIFATLARI	26
4.3.3. TOPLULUK İSMİ	26
4.4. EYLEMLER	26
4.5. ADILLAR	28
4.5.1. KİŞİ ADILLARI	28
4.5.2. GÖSTERME ADILLARI	28
5. ETRÜSKLERİN BIRAKTIĞI YAZIT VE BELGELER	29
6. ETRÜSKÇE SÖZCÜKLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	61
1. SONUÇ	62

2. KAYNAKÇA	66
2.1. GENEL AĞ KAYNAKÇASI	66
3. ÖZET	68
4. SUMMARY (İNGİLİZCE ÖZET)	69
5. ETRÜSKLERLE İLGİLİ HARİTALAR	70
6. ETRÜSKLERLE İLGİLİ RESİMLER	73
7. ETRÜSKLERLE İLGİLİ ÇİZELGELER	74
8. ETRÜSKÇE YAZIT VE BELGELER	79

ÖNSÖZ

Günümüzden yaklaşık 3000 yıl önce tarih sahnesine çıkan Etrüsklerle ilgili yapılan araştırmalar son dönemlerde hız kazanmıştır. Buna rağmen, Etrüsklerin tarihini tam anlamıyla aydınlatmak mümkün olmamıştır.

İtalya'nın Toskana bölgesinde ortaya çıkan bu kültür hakkındaki incelemelere, batılı araştırmacılar yaklaşık 250 yıldan fazla bir zamandır devam etmektedirler.

Batılı bilim adamları Etrüsk dilinin, Sami ya da Hint-Avrupa dil öbeğinden olmadığını ileri sürmüşler, ancak ne tür bir dil olduğunu da söylememişlerdir. Sonuçta da kökeni bilinmeyen bir dil olduğuna karar vermişlerdir. Ancak, son yıllardaki yeni bulgular ve gelişmeler sonucunda söylemler, en azından bir kısım batılı bilim adamı tarafından, öncekinden farklı olarak dile getirilmiştir.

Ülkemizde, Etrüsklerle ilgili çalışmalar, önceleri sadece batılı bilim adamlarının çalışmalarını Türkçe'ye aktarmaktan ibaret kalmış ve bunun dışında ciddi bir inceleme yapılmamıştı. Ancak son dönemlerde Adile Ayda, Selahi Diker gibi bazı araştırmacılar işe ciddiyetle eğilmişlerdir. Bunun yanında, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan sekizinci beş yıllık kalkınma planında “*Sümer, Hatti, Urartu vb. önyasya dilleriyle, Etrüsk ve Amerika yerli dilleriyle Türkçe'nin münasebeti olup olmadığının incelenmesine*”¹ şeklinde yer verilmesi elbette ki sevindiricidir.

Ülkemizde Etrüsklerle ilgili çalışmalar çok yenidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Atatürk'ün talimatı ile biraz da olsa araştırılan Etrüskler, 1940'lerden sonra yavaş yavaş unutulmaya bırakılmıştır.

Etrüskleri incelemenin önemi, en başta Etrüsk gerçeğinin gün yüzüne çıkmasıdır. Etrüsklerle ilgili basılı yayımdan çok daha fazla internet sitesi bulunmaktadır. Ancak, bu sitelerdeki bilgilerin çoğunluğu ya birbirinden kopya edilmiş fikirler veya farklı kelimelerle ifade edilmiş aynı bilgiler ya da yanıltıcı (tezat içeren) bilgilerdir.

Etrüsk dilinin; Türk, Macar, Bask, Kızılderili, Yeni Zelanda, İsrail, Ukrayna veya Akad dilleriyle olan ilişkisi ile ilgili olarak birçok varsayım vardır. Bu kuramların çoğu, bilimsel titizlikten uzak, yanlı yaklaşımlardır. Etrüsk metinlerinde karşılaşılan benzer ya da ortak sözcükler bir kanıt olarak görülür. Ancak toplumların çok kolay sözcük alıp verdiği gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir.

Biz bu çalışmada, bu gizemli toplumun bıraktığı yazıtlardan hareketle, kullandıkları dilin yapısal özelliklerini biçimbilim ve söz dizim odaklı olarak çözümlemeye çalıştık. Çözümleme sonuçlarına göre söz konusu dilin temel yapısal niteliklerini belirleyip, bilinen dillerle olası ilişkilerini araştırdık. Ulaşılan sonuçları ve yorumlarımızı sonuç bölümünde dile getirdik.

¹ Erişim [<http://ekutup.dpt.gov.tr/turkdili/oik542.pdf>] Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004.

Dil özelliklerine geçmeden önce Etrüsklerin adı, kimliği, tarihçesi, uygarlığı hakkında bilgiler verildi. Daha sonra, yazı, alfabe ve dil özellikleri örneklerle yansıtıldı.

Zaman zaman harita, resim, yazıt gibi yardımcı unsurlar da kullanıldı. Kimi Etrüskçe sözcükler de Türkçe karşılıklarıyla birlikte ETRÜSKÇE SÖZCÜKLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI BÖLÜMÜNDE baş harf sırasıyla gösterildi.

Akdeniz havzasında bir dünya devleti kuran ve yaklaşık bin yıl yaşayan (Doğu Roma -Bizans imparatorluğu- dahil) Roma imparatorluğunun siyasal ve kültürel hocası olan Etrüskleri incelemek birçok gerçeğin su yüzüne çıkmasını sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Etrüsklerle ilgili buzdağının görünen kısmı verilmeye çalışıldı. Ama görünmeyen kısmı görünenden çok daha büyüktür ve henüz tam anlamıyla keşfedilmiş değildir.

Bu çalışmanın kusursuz olduğu gibi bir iddiaya sahip değiliz. Büyük bir titizlikle ele aldığımız bu çalışmanın ilgilenenlere ışık tutacağını umuyoruz.

Bu çalışmayı hazırlarken bana yol gösterip yön veren hocam Yard. Doç. Dr. Mustafa SARICA'ya ayrıca teşekkür ederim.

KISALTMALAR

- s. :Sayfa
c. :Cilt
a.g.m. :Adı geçen makale
a.g.e. :Adı geçen eser
m.ö :Milattan önce
m.s :Milattan sonra
çev. :Çeviri
y.y :Yüzyıl
km. :Kilometre
mm. :Milimetre

GİRİŞ

Avrupa denince ilk akla gelen, Yunan ve Roma uygarlığıdır. Bu uygarlığın oluşmasına zemin hazırlayan Etrüsklerin iz ve etkileri, aradan geçen yüzyıllara rağmen, hala devam etmektedir.

Etrüskler M.Ö XIII yüzyıldan itibaren İtalya'ya gelirler.¹ İlk yerleşim bölgesi olarak Toskana bölgesini seçmelerinde, bölgenin maden yataklarıyla dolu olması temel etken olur.

M.Ö 750 yıllarında ortaya çıkan Etrüsk uygarlığı, ekonomik zenginliğin göstergelerinden olan sanatın her alanında zirveye ulaşmıştır. Madenlerin her çeşidini işleyip günlük hayatta kullanmışlar; tıp, dişçilik gibi sağlık alanlarında ileri bir seviyeye ulaşmışlardır. Şehrin etrafını surlarla çevirmişler, kanalizasyon sistemini kurmuşlardır.

Etrüskler, İtalya yarımadasında yaşayan diğer toplumlardan bütünüyle farklıdır. Bu farklılık; inançlarından aile yaşantılarına; kutsal simgelerinden askeri düzenlerine kadar yaşantılarının her alanında hemen göze çarpar.

Etrüsklerin çıkış yeri Asya kıtasıdır. Etrüskler, Asya'dan çıkıp İtalya'da güçlü bir uygarlık kuruncaya kadar birçok bölgede varlık göstermişlerdir. Değişik bölgelerde yaşayıp uygarlık kurdukları ya da oradaki oluşumlara katkıda bulundukları için, o kavimler ya da topluluklar, Etrüsklerin kendi kökenleri ile ilgili olduklarını ileri sürmüşlerdir.

Çok sayıda Etrüsk'çe kelime üzerinde hala tam bir görüş birliğine varılmasa da, yaşantıları ve bıraktıkları izler bir bütün olarak incelendiği zaman, Etrüsklerin Asya kıtasında yaşayan Türklerle yakınlıkları olduğu görülür. Buna kanıt olarak, Etrüsklerin uygarlık olarak M.Ö 750 yıllarında ortaya çıktıklarında kullandıkları kelimeler ile ilk Türk yazılı belgeleri olarak görülen Orhun yazıtlarında geçen “apa = baba, tata = dede” veya “Tarkan = bir unvan” gibi bazı kelimelerin Etrüsklerin kullandıklarıyla hem kelime olarak, hem de yüklenen anlam olarak aynı olması gösterilebilir. Belki ilk anda toplumların birbirinden kelime ödünç alabilecekleri düşünülebilir. Ancak arada binlerce kilometrelik bir mesafe ve yaklaşık 1000 yıllık bir zaman aralığı olmasına rağmen ortaya çıkan kelimelerdeki bu benzerlik, ödünç kelime alınmadığını gösterir. Ayrıca, bölgede konuşulan dillerden tamamen farklı ve yabancı bir dil öbeği olan sondan eklemeli dil olması, bu yapıdaki dillerin Asya kıtasında olması da bu görüşü destekler.

Etrüskler Asya'dan çıktıktan sonra, bir kısmı Karadenizin Anadolu kıyılarını takip edip ilk olarak Samsun çevresinde, daha sonra bugünkü Kocaeli çevresi ile Çanakkale civarında (Truva) olmak üzere belli noktalarda bir müddet yerleşip daha sonra hareket ederek, Ege adalarında medeniyetler kurmuşlar ve nihai hedef olarak da İtalya'ya varmışlardır. Karadenizin kuzeyinden gidenler ise, Kırım'dan geçip

¹ Erişim [<http://www.historia.presse.fr>] Erişim Tarihi: 30.Nisan 2004

Ukrayna, Romanya, Macaristan üzerinden, Fransız dilcisi Zacharie Maigani'ye göre Arnavutluktan geçerek, Alman Barthold Geog Nielbuhr'a göre ise Alpleri aşarak² İtalya'ya gelmişlerdir.

Etrüskler denizci bir kavim oldukları için de Akdenizin her köşesini dolaşmış, bir kısmı da Mısır da yerleşmiştir.

Etrüsklerin kendilerine verdikleri ile çevrelerinde yaşayan toplumların onlara verdikleri ad farklıdır. Onlar kendilerine Rasena derken Yunanlılar, Tirenler (Tyrhennes), Romalılar Tüski (Tusci) ya da Etrüski (Etrusci) demişlerdi; Mısırlılar ise “başlarında tüyler takılı deniz savaşçıları” anlamında ‘Turuşka’, ya da bazılarına göre Turşa, diye adlandırmışlardı. Hintliler ise, günümüzde bile Türklere “Turuşk” ve “Turuhka” demektedirler.

Bu çalışmanın esas amacı olan Etrüsk dilinin biçimbilim ve sözdizim açısından incelenmesi yapılacaktır. Ancak, beden ve ruh gibi hiçbir zaman birbirinden ayırtılamayan, ayrıldıkları zaman toplumun yok olmasına neden olan dil ve kültür birbirinden ayrı düşünölemeyecek iki önemli unsurdur. Bu yüzden zaman zaman kültürel özelliklerde verilecektir.

² Rupert Furreaux, çev.Gönöl Suveren, *Kayıp Uygarlıklar*, İstanbul, 1982, s.143

I. BÖLÜM

1. ETRÜSKLER VE İTALYA

Etrüskler İtalya'ya geldikleri zaman Terremere ve Villanova gibi köy kültürleri içinde Latinler, Ombriler ve daha birçok millet yaşamaktaydı. (Harita I)

M.Ö XIII. yüzyıldan itibaren Etrüsklerin İtalya'ya gelmeye başladıkları ağırlıklı olarak kabul edilmektedir. Ancak asıl toplu göçler M.Ö 10. ve 8. yüzyıllar arasında olmuştur.³ İlk yerleşmeler uzun kıyı şeridindeki Toskana bataklıklarında olmuş ve ilk şehir devletleri de muhtemelen M.Ö 9. yüzyılda kurulmuştur.⁴

Etrüskler, Etrürya (Etruria) adı verilen ve orta İtalya'da bulunan kuzeyden güneye 250 km, doğudan batıya da 150 km tutan bir bölgede yaşıyorlardı. (Harita II)

1.1. ETRÜSK SÖZCÜĞÜNÜN KÖKENİ VE ETRÜSKLERİN KİMLİĞİ ÜZERİNE GÖRÜŞLER

Etrüskler kendilerine Rasena derken Romalılar Tüski (Tusci) ya da Etrüski (Etrusci), Yunanlar ise, Tirenler (Tyrhennes) diyorlardı. Tiren (Tyrhen) sözcüğü Yunanca'da Turrhnoi şeklinde yazılır; 'h'nın eskiden 'a' sesini verdiğini düşünürsek Turan adı ile bir ilişki kurulabilir.

İsim konusunu detaylı olarak inceleyen E. Richardson, 'oi' (-anın, -enin) ekli 'Tirsen' kelimesinin Yunanca olmadığını ve prens anlamına gelen 'Turanos' kelimesinin bozulmuş şekli olduğunu, Etrüsklerin de tanrıçalarından birisine 'Turan' adını verdiklerini belirtir.⁵ Bu açıdan bakılıp, aynı kök ve ekler ile incelendiğinde, Truva (Troia) kelimesinden de, Tr'ların ya da Tur'ların yeri anlamı çıkar. Ayrıca, Arnavutluğun başkenti Tiran'ın da Turan kelimesi ile ilişkisi düşünülebilir. Bu yüzden, önce Türk ve Etrüsk kelimelerini incelemek gerekir.

Çinlilerin Türklere 'Tukü-e' (Tukyu) demesi, Sinolog L. K. Katona'nın 1966'da Uluslararası Sinoloji Kongresinde verdiği bir tebliğde belirttiği gibi, Çin alfabesindeki "r" harfinin eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Mısırlılar Etrüskler için "başlarında tüyler takılı deniz savaşçıları" anlamında 'Turuşka', ya da kimilerine göre Turşa, demişlerdir. Etrüsk uzmanı J. H. Breasred, Mısırlılarda "t-r-s" sesinin Yunanca'da "T-r-r" şeklini aldığını ve Etrüsklerin diğer adı olan Tyrhen'in böyle türediğini belirtir.⁶

Etrüsk kelimesi; İtalya, orta Avrupa, Mısır ve Yunan kaynakları dahil bütün kaynaklarda ağırlıklı olarak Tur veya Tür kök kelimesinin çeşitlemesi olarak karşımıza çıkar.

³ Halil Demircioğlu, *Dünya Tarihi-Roma Tarihi 1.Cilt Cumhuriyet, 1.Kısım Menşe'lerinden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar*, Ankara, 1953, s.17.

⁴ Erişim [<http://numeration.ifsance.com/numeration/etrusque.htm>] Erişim Tarihi: 13 Ekim 2004

⁵ Reha Oğuz Türkkan; "Türk Tarih Tezleri", *Türkler*, C. I, Ankara, 2002, s.419.

⁶ Türkkan; a.g.m., s.419.

Hintliler ise bugün bile Türklere “Turuşk” ve “Turuhka” demektedirler. Hint-Avesta efsanesi de, ”ik” veya sadece “k”nın o dönemlerde yaygın olarak çoğul ifade ettiğini göstermektedir; böylece Tur veya Tūr kelimesinin Türk = Tūr’ler olduğu sonucu çıkarılabilir.⁷

İsviçreli antropolog Prof. E. Pittard ‘Les Races et l’Histoire’ isimli kitabında İtalya’nın antropolojik yapısını dört ırk olarak tespit eder ve yuvarlak kafataslı (brakisefal) olanların Etrüsk bölgesinde yaşadığını belirtir. Prof. Calvin Kephart, Etrüsklerin ‘Turanlı’ ve ‘Türk’ olduğunu belirtir ve onların geliş yolunu, Sümerlerin yaşadığı bölgeden Batı Anadolu, oradan da İtalya olarak çizerken, Amerikalı antropolog Carleton Stevens, Etrüsk mezarlarında bulunan kafataslarıyla Batı Anadolu’daki Alp ırkı arasında bağlantı kurar.⁸

Etrüsklerin insan heykellerindeki yuvarlak (brakisefal) kafatası, Hint-Avrupa kökenli olan İtalya’nın diğer uzun baş’lı (dolikosefal) insanlarından farklı olduğunu ve bölgeye dışarıdan geldiğini gösterir.

Etrüsklerin antropolojik yapıları hakkında Ahmet Ağaoğlu da “*Roma muharrirleri, bunları kısa boylu, tıknaz şişmanlığa doğru mütemayil olarak tasvir ediyorlar. Etrüsk eserlerinde de bunlar böyle tersim edilmişlerdir. Ve her şeyden ve herkesten evvel Hunları anlatıyorlar...*”⁹ demektedir.

Floransa’da, Etrüsk müzesinde bulunan kuyrukları düğümlü bir çift at heykeli de Etrüsklerin yerli halk ya da Hint-Avrupa kökenli bir halk olmadığını gösterir. Çünkü, at kuyruğunun bu şekilde düğümlenmesi, en eski tarihlerden bu yana sadece Türk geleneklerindendir.

İskit ve Altay Türklerinin, hayvan heykeli tarzları ile Etrüsk müzelerindeki hayvan heykelleri birbirine çok benzemektedir.¹⁰

Bartolomeo Nogara, *Les Etrusques et leur civilisation* isimli eserinde, Gustave Herbig adındaki ünlü Alman bilim adamının “Essai de concordance entre l’onomastique étrusque et l’onomastique de l’Asie Mineure” adlı eserinde İtalya’da 270 civarında Asya kökenli sözcük olduğunu belirttiğini vurgular.¹¹ Ancak, sözcüklerin hangileri olduğunu vermez.

⁷ Türkkan; a.g.m., s.411.

⁸ Türkkan; a.g.m., s.421

⁹ Ahmet Ağaoğlu, Etrüsk Medeniyeti ve Bunların Roma Medeniyeti Üzerine Tesiri, Ankara, s.4

¹⁰ Türkkan; a.g.m., s.422

¹¹ Bartolomeo Nogara, *Les Etrusques et leur civilisation*, Paris, 1936, s.206.

2. ETRÜSK TARİHİ VE UYGARLIĞI

2.1. ETRÜSK TARİHİ

Roma uygarlığının oluşmasında ve temel kurumlarının (askeri, idari) biçimlenmesinde en büyük paya sahip olan Etrüskler hakkındaki bilgiler, günümüzde bile hala yeterince açıklığa kavuşmuş değildir.

Bilim adamları onların İtalya'ya nereden ve nasıl geldikleri konusunda henüz tam olarak fikir birliğine varabilmiş değillerdir.

Bir görüşe göre Etrüskler, Asya'dan çıkıp Karadenizin kuzeyinden (bugünkü Ukrayna, Romanya, Macaristan) geçmişler, orta Avrupa'da bir müddet Almanların komşusu olarak kalmışlar ve onlara Turs diyen Almanların efsanelerine girecek kadar onları etkilemişlerdir.¹² Buradan da, Fransız dilcisi Zacharie Maigani'ye göre Arnavutluk üzerinden, Alman Barthold Geog Nielbuhr'a göre ise Alpleri aşarak İtalya'ya gelmişlerdir.¹³

Bir başka görüşe göre, Etrüskler Asya'dan çıkıp Kars, Ağrı, Van üzerinden Anadolu'ya girmişler, M.Ö iki bin başlarında Samsun civarına gelmişler ve burada birkaç yüzyıl kaldıktan sonra tekrar kıyı şeridini izleyerek Anadolu'nun Batı sahillerine yerleşmişler ve bir süre Suriye ve Çanakkale arasındaki bölgede (Lidya uygarlığı) yaşamışlar, daha sonra kıtlık veya başka sebeplerden dolayı bir kısmı Anadolu'yu gemilerle terk etmiş ve bir kısmı da Ege havzasında, Girit ve Limni gibi adalarda kalmış,¹⁴ diğer bir kısmı da İtalya'nın maden yataklarıyla ünlü batı sahillerinde bulunan bugünkü Toskana bölgesine yerleşmişlerdir.

Bunlardan farklı olarak, M.Ö XIII. yüzyılın ikinci yarısında, Mısır kaynaklarına göre, Firavun Merneptah (M.Ö 1232-1224) döneminde, 1230 yılında bazı denizci kabileler birlik oluşturup Mısır'a saldırır (Resim III) ve ağır bir yenilgiye uğratılırlar. Bu kavimlerden bir kısmı firavuna bağlı olmak ve vergi vermek koşuluyla Mısır'da kalır. Bu belgelerde adı geçen kabilelerin bir kısmı; Ahayivaşa'lar, Turşa'lar, Luka'lar, Şardana'lar, Şekeleş'ler şeklinde geçmektedir.¹⁵ Bu isimler firavun Merneptah'ın yazdırdığı Karnak kitabesinde geçer.¹⁶

Mısır belgeleri, III. Ramses döneminde de bu deniz halklarının kitleler halinde geldiklerini ve ülkenin içlerine kadar girmelerine hiç kimsenin engel olamadığını belirtir. Bu deniz halklarının geldikleri yer olarak batı Anadolu, Ege adaları ya da Girit düşünülmektedir. Ancak, Zangger'e göre bu deniz halkları Truva (Troia) liderliğindeki batı Anadolu müttefik halklardır Etrüskler ile bir tutulan Tereş (Teresh, Tursha = Tyrsenoi)'lerin İtalya'ya hareketinden önceki, yerleri Lidya

¹² Ağaoğlu; a.g.e., s.4

¹³ Furreaux; a.g.e.s.143

¹⁴ W. Brandenstein, *Etrüsk Meselesinin Şimdiki Durumu*, İstanbul, 1937.

¹⁵ Erişim [http://www.kafder.org.tr/nart?yazi_id=131] Erişim Tarihi: 23 Eylül 2004

¹⁶ Türkkan; a.g.m., s.417.

olarak gösterilir. Mısır kaynaklarında birçok kavim adı yanında Turşa (Tursa = Tuniski = Etrüsk)'larınki¹⁷ de geçmektedir.

Truva'dan söz edilirken hep aynı savaş konuşulur. Ancak Truva kentinin 5-6 kez kurulduğunun ve her defasında hangi kavimler tarafından yıkılıp kurulduğunun da dikkate alınması gerekir.

Mısır'a saldıran deniz kavimleri arasında sayılan Turşa'ların, Asyanın orta kesimlerinde bir zamanlar var olduğu tespit edilmiş olan bir iç denizin çevresinde yaşayan halklardan oldukları ve denizin kurumasıyla da batıya göç etmiş olabilecekleri¹⁸ de varsayımlar içerisinde.

XIX. yüzyıl ortalarında İskenderiye'de (Mısır) bir Hırvat tarafından bulunan, üzerindeki sargılarda Etrüsklere ait elde edilebilen tek el yazması olan mumya şimdi Zagreb (Hırvatistan) müzesinde korunmaktadır. Mumyaların zengin ya da önemli kişilere yapıldığı göz önüne alındığında, bu mumyadan yola çıkarak, Etrüsklerin bir kısmının Mısır ve deniz halkları arasında M.Ö XII. yüzyıl başlarında yapılan savaştan sonra Mısırdaki yerleşik hayata geçtikleri ya da Mısır paralı askeri olarak yerleşmiş olabilecekleri kanısına varılabilir.

Herodot'a göre, Lidya'daki korkunç bir kıtlık sonucunda Lidya kralı Atis (Atys), halkından bir kısmını oğlu Tirenos (Tyrrhenos) ile uzaklara göndermeye karar verir. Onlar da gemilerle Anadolu'yu terk ederek İtalya'ya gelirler ve Tirenos'un adından dolayı Tirenien (Tyrrhenien-Tirhen'li) adını alırlar.¹⁹

Herodot'dan yaklaşık beş yüzyıl sonra, Halikarnas'lı Dionisios, Etrüsklerin İtalya'nın yerli halkı olduğunu ve dışarıdan gelmediklerini iddia eder.²⁰

M.Ö II. ve I. yüzyıllardan itibaren Etrüsklerde Romalılaşma eğilimi artar ve Latince konuşmaya başlarlar. Böylece kendi kültür ve geleneklerini unutup, Etrüsk kimliklerini kaybetmeye başlarlar.

Kuruluşundan yıkılışına kadar Etrüsklerin varlık çizgilerini kısaca şöyle gösterebiliriz :²¹

- M.Ö 750'ler :Etrürya (Toscana) bölgesinde Etrüsk uygarlığı ortaya çıkar.

- M.Ö VII.y.y :Etrüskler önce Latium'da sonra Kampani (Campanie)'de ve kuzey yönünde Po ovasına doğru genişler, Bologne (Felsina)'yı kurar.

¹⁷ Erişim [<http://www.arkeolog.netteyim.net/arkeo/denizkavimi/4.htm>] Erişim Tarihi: 13 Ekim 2004

¹⁸ Elif Tül Tulunay, Etrüsk Sanatı, İstanbul, 1992, s.133

¹⁹ Erişim [<http://www.gizemci.com>] Erişim Tarihi: 15 Nisan 2004

²⁰ Erişim [www.hermetics.org/etruskler.html] Erişim Tarihi: 06 Haziran 2004

²¹ Erişim [<http://jblille.free.fr/sommaire.html>] Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2004

- M.Ö 625'ler :Etrüsklü Tarken (Tarquin) hanedanı iktidar olur.

- M.Ö 607 - 569 :Eski Roma'da Tarken saltanatının başlamasıyla çarşı (pazar) yapılıp Roma şehri kurulur. Etrüsk imparatorluğu daha fazla yayılır. İmparatorluk; önce Arretium, Caere, Clusium, Cortona, Perusia, Populonio, Rusellae, Tarquinii, Vetulonia, Volterra, Volcii ve Valsinii isimli on iki şehir devletiyle kentler birliği oluşturur. Daha önceleri Falerii ve Veii şehirlerinin de bu birliğe dahil oldukları tahmin edilmektedir.

Etrüsklerde 12 sayısı kutsal sayıldığı için hiç değişmiyordu. Eğer birliğe yeni kentlerin katılması gerekirse, bu kentler dönüşümlü olarak bir dönem birliğe katılıyor sonra yerini bir diğerine bırakıyordu.²²

Etrüskler Kampani'ye yerleşirler ve Yunanlılarla anlaşmazlığa düşerler. Daha önce de Pompei'yi işgal eden Etrüskler, Kapue (Capoue)'yi işgal ederek yerlerini sağlamlaştırırlar. Yunanlılar sadece Naples ve Cumae'yi koruyabilirler.

- M.Ö 569 – 529 :Hükümdar Servius Tullius Roma'daki ikinci Etrüsk kralıdır. M.Ö. 540'larda Yunanlıları Alalia (Aleria)'dan çıkaran Etrüskler Korsika'ya yerleşirler.*

- M.Ö 529 – 509 :Tarken hükümdarlığının üçüncü Etrüsk kralı Roma'dadır ve Roma kanalizasyonu (Cloaca Maxima) inşa edilir.

- M.Ö 509 :Tarken hanedanı devrilir. Etrüsk soyluları cumhuriyet ilan ederler. Etrürya, Kampani'den kopar.

- M.Ö V. y.y. :Etrüsk imparatorluğu gerilemeye başlar; Veies ve Roma arasında savaşlar olur; Etrüskler Cumae'deki deniz savaşında yenilirler; Samnitler Kampani bölgesindeki şehir devletini istila ederler.

- M.Ö 396 :Keltler Po ovasını işgal eder.

- M.Ö 374 :Tirenien (Tyrrhénienne) denizindeki Etrüsk hakimiyeti sona erer; Siraküzenler'ler** Korsika ve Elbe adalarını ele geçirirler.

- M.Ö IV – I. y.y :Romalılar Etrüskleri yenip kolonilerine yerleşir ve topraklarını ele geçirirler.

- M.Ö 295 :Volterra (Velathri) yenilir.

²² Tulunay; a.g.e., s.18.

* Erişim [www.ifrance.com/ftev/colo.htm] Erişim Tarihi: 08 Haziran 2004 'e göre Korsika, Etrüskler tarafından M.Ö 400 yılında istila edilmişti

**Syracusain = Yunanistan'daki Korint şehrinden göç edenler tarafından M.Ö. 730 yılında kurulmuş büyük Yunan şehirde oturanlar (Erişim [<http://perso.wanadoo.fr/spqr/syracuse.htm>] Erişim Tarihi: 9 Ocak 2005)

- M.Ö 265 :Volsinies (Orvieto) yıkılıp tahrip edilir.

- M.Ö 82 :Marius ve Silla (Sylla) arasındaki iç savaşta Etrüsk şehirleri Marius tarafını tutarlar ve Silla'nın kazanması ile şiddetli bir şekilde cezalandırılırlar.

- M.Ö 40 :Perouse savaşıyla Etrürya, Roma'nın VII. eyaleti olur.

2.2 ETRÜSK UYGARLIĞI

Etrüsk uygarlığına ilk defa M.Ö VIII. yüzyılda İtalya'nın batı kıyılarında Arno ile Tiber nehirleri arasında rastlanmaktadır. Bu bölgede hızla gelişen Etrüsk üstünlüğü ve uygarlığı M.Ö. VIII. yüzyılın ikinci yarısından sonra Latium, Kampani (Campanie) ve Korsika'ya, VI. yüzyılda da yarımadanın güneyindeki Yunan yerleşimleri ile kuzeyde Po ovasına kadar yayılmıştır. Etrüskler, VII. yüzyıl sonunda yönetim ve uygarlık yönünden en parlak devirlerini yaşamışlardır. (Harita III)

Bunun sonuçlarından birisi olarak, kuzeydeki verimli topraklar sayesinde Etrürya tarım ürünleri deposu haline geldi ve kuzeye doğru ticarete de çok gelişti. Etrüsk uygarlığı kısaca şöyle özetlenebilir:

2.2.1. DEVLET YAPISI

Etrüskler, güçlü, bağımsız kent devletlerinin, gevşek birliğinden oluşmuş çok merkezli bir devlet düzenine sahipti. Etrüsk soyluları arasından seçilen ve aynı zamanda rahip olan kent yöneticilerine Lucumo denirdi.²³ Etrüsk devlet başkanı ise bu Lucumo'lar içinden seçilirdi.

Etrüsk soyluları iyi bir savaşçı olarak yetişir ve uzmanlaşırlardı. Yöneticiler ile üst kademelerde çalışan görevliler Etrüsk kabileleri içinden seçilir, halktan kimse bu görevlere getirilmezdi.

Etrüskler, önceleri fethettikleri yerleri yalnızca eski kabilelerin aileleri arasında paylaşırdı. Ancak, daha sonra ele geçirilen topraklar, Etrüsk nüfusunun kullanabileceğinden çok daha fazla bir duruma gelince, Pleb* ailelerine de bu topraklardan pay vermeye başladılar. Askerlik, önceleri sadece arazi sahibi olan asillerin yaptığı bir iş iken, Pleb'lerin toprak sahibi olmasıyla, onlar da bu haktan yararlanmaya başladı. Yüz sene kadar devam eden bu uygulama sonucunda Pleb'ler ve Patrisyen'ler (soylular) eşit haklara sahip olacaklar ve Cumhuriyetin kuruluşu için zemin oluşturulacaktır.²⁴

²³ Arın Engin, *1-Büyük Roma Uygarlığının Yaratıcıları*, Etrüsk Türkleri, Uranus Sayı: 28, s.57.

*Plèbe = halk tabakası, ikinci sınıf yurttaş (Tahsin Saraç, Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 1991, s.1064.)

²⁴ Ağaoğlu; a.g.e., s.9

2.2.2. İNANÇ SİSTEMİ

Latin yazarları, Etrüsklerin dininin “vahiy edilmiş” bir din olduğu yönünde bilgiler vermişlerdir. Ancak uygulamalarına bakıldığında hiçte öyle olmadığı görülür. Etrüsk dini, ulusal bir özgünlük taşır.

Etrüskler, büyü ve sihirbazlık gibi puta tapıcılığın bütün temel unsurlarını kullanmışlardır. Ayrıca puta tapıcılığın (Resim I) ayrıntılarını da kullanmış ve tam bir ilim dalı şekline yükseltmişlerdir. Puta tapıcılığın merkezi olan Asya'nın orta kesimlerinde olduğu gibi Etrüsklerde de ölünün yüzü kırmızıya boyanırdı.²⁵

Etrüsklerin din ilkelerini içeren kitapları üç ana başlık altında toplanabilir :

a. *Libri Haruspici*, kurbanın ciğerine bakarak kehanette bulunma sanatını anlatır. Kehanette bulunma sanatı kurumsallaştığı için kehanette bulunmak amacıyla bir bronz ciğer (Yazıt VI) bile yapmışlar ve bronz ciğeri bölümlere ayırmışlardı.

b. *Libri Fulgurales*, yıldırımları yorumlamayı öğretir.

c. *Libri Rituales*, ise çok daha geniş kapsamlı idi. Dini ilkelerin yanında devletlerin bireyler gibi yaşamı, şehirlerin ve tapınakların kurulması, ordu ve devlet düzeni gibi konuları da içeriyordu.

Etrüsklerde on bir çeşit yıldırım vardı ve yalnızca dokuz tanrı yıldırım atabilirdi. Bunlardan sadece Tinis üç çeşit yıldırım gönderebilirdi. Etrüskler yıldırımları inceleyebilmek için gökyüzünü on altı bölüme ayırmışlardı ve gözlemlerini buna göre yapıyorlardı. Her bölüm bir ya da bir kaç tanrıya aitti. Böylece yıldırımı hangi tanrının gönderdiğini anlayabiliyorlardı.

Bütün bu kitaplara rağmen Etrüsk dini, sözlü olarak aktarılmıştır. Bu kitapların M.Ö. I. yüzyılda yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir.

Tapınaklar tıpkı evler gibi ağaçtan yapılır ve pişmiş toprakla süslenirdi. Tapınaklarda birçok farklı tanrı bulunabilirdi. Bazen, resim ve heykel diliyle, mezarlarda olduğu gibi, çok sayıda süsleme yapılırdı.²⁶

Etrüsklerin öteki dünya ile de ilgili inançları vardı. (Resim II) Onlara özgü birçok cin vardı. Ölülerle beraber konulan eşyalardan, yapılan resimlerden ve kabartmalardan, kişinin ruhunun kanatlı cinler tarafından öteki dünyaya götürüldüğü anlaşıyor.²⁷

Rahiplerin iki görevi vardı. Birincisi, tanrılardan iyilikler istemek, onların öfkelerini dindirmek için, onlara hayvanlar kurban etmek, şarabın, yağın ve balın en iyilerini onlara sunmaktı.

²⁵ Brandenstein; a.g.e., s.7

²⁶ Erişim [<http://fr.encyclopedia.yahoo.com/rsc/legal.html>] Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2004.

²⁷ Erişim [www.hermetics.org/etruskler.html] Erişim Tarihi: 06 Haziran 2004.

İkincisi ise, okumak, tanrılar tarafından açığa vurulan onların isteklerinin esrareniz belirtilerini tercüme etmek ve bıraktıkları geleceği sezinlemektir (kehanette bulunmaktır).

Etrüsk takvimi eskiden sekiz gündü ve haftanın başlangıcı, krala şikayet günü olan Pazar'dı.²⁸ Etrüsklerde aynı zamanda farklı bir takvim kullanılırdı. 365 gün 6 saatlik güneş yılını 30 günlük 12 ay olarak bölmüşlerdi. Geriye kalan 5 gün 6 saati ise rahipler 'artık günler' olarak hesaplar ve belli yerlere yazılı olarak asarlardı. Bu günlerde kimse evlenmez, hatta çalışmazdı. Bu bakımdan bu günleri herkesin bilmesi gerekirdi.²⁹

Tanrıların düzeni, tıpkı insanlarda olduğu gibiydi, yetki ve sorumluluklar paylaştırılmıştı. Etrüsklerde diğerlerine hakim olan üç tanrısallık vardı: Tinis (Tinia), Uni(s), ve Menerva (bazı kaynaklarda Minerve ya da Menrva).

Etrüsk, Roma ve Yunan tanrılarının isimleri farklı olsa da (Çizelge II) işlevleri birbirine benzer. Etrüsklerdeki büyük tanrıları ve onların görevlerini kısaca şöyle sıralayabiliriz:

TINIS :Olimpos dağının kralıdır, mutlak güce sahiptir. Roma'daki tanrılar tapınağının (Pantéon'unun) büyük bir tanrısıdır, en yüce tanrı olarak kabul edilir. Tinis, "çok iyi ve çok büyük" anlamını çağrıştıran Optimus Maximus diye adlandırılır ve hem yıldırımın efendisi hem de tanrılar kralıdır.

UNIS :Kadınların koruyucusudur, dünyanın hakimi unvanını elinde bulundurur, Tinis ile evlidir.

MENERVA :Bilgeliliğin ve bilimlerin tanrıçasıdır. Menerva güçlü bir savaşçıydı ve tanrıça olarak tasvir edilenlerin en ünlüsüdür. Zırh giyerdi.

TURAN :Güzellik ve aşk tanrıçasıdır. Bir güvercin tutar.

SETHLANS :Demir, metal işleri tanrısıdır.

FULLANS :Bitki ve şarap tanrısıdır.

TURMS :Ticaretin ve pazarlamacıların, tüccarların patronlarının (işverenlerinin) ve hırsızların tanrısı ve tanrıların elçisidir.

APLU :Işığın ve sanatların tanrısıdır.

Etrüsklerin hayatında dinin çok önemli bir yeri vardı, yukarıda sayılan başlıca tanrılardan başka irili ufaklı birçok tanrıları daha vardı. Bunlardan birisi de bahçe ve ürün tanrısı olan Vertumnus'dur.

²⁸ Ağaoğlu; a.g.e., s.17.

²⁹ Erişim [<http://www.turkcan.org/makalelerview.asp?key=227-28k>] Erişim Tarihi: 25 Haziran 2004

Etrüsk tanrıları Roma inançlarına da geçmiştir. Ancak belge eksikliğini ve Yunan etkisini de hesaba katarsak Etrüsk tanrılarının sayısını tam olarak belirlemek çok zordur. Roma uygarlığı Etrüsk uygarlığının devamıdır. Yunan uygarlığı ise o dönemde Etrüsklere komşu ve onların rakibi büyük bir uygarlıktır. Bu yüzden Etrüsk, Roma ve Yunan tanrı kavramlarında karşılıklı etkileşim olmuştur.

2.2.3. SANAT

Etrüskler, bütün sanat dallarında büyük bir gelişme kaydetmişler, çok sayıda eser vermişlerdir. Bu eserlerden birçoğu mezarlarda bulunmuştur. Bunlar, ölünün hayattaki durumunu yansıtan, günlük yaşantısından eşyalar; vazolar, siyah vernikli seramikler, kaymaktaşı veya volkanik tüf taşından taş heykeller, bronz heykeller ve takı eşyaları şeklindedir.

Altın, gümüş, fildişinden takı eşyaları ve çok gelişmiş bir teknikle işlenen mine, taneleme, telkâri işçilikleri, Etrüsk medeniyetindeki zarafeti; bu eserler ise onlardaki ince bir zevki ortaya koyar.³⁰

Etrüsk ayakkabılarının altı, bronzla kaplı ağaçtan yapılıp ve üst tarafı da ip gibi ince bir deri ile bağlanırdı.

Etrüsk sanatı büyük ölçüde mezarlar, takı eşyaları, vazolar ve fresklerden öğrenilmiştir. Mezarlar, Etrüryanın güneyinde volkanik tüf taşlara oyulmuş, kuzeyde ise taş ve kerpiç ile mimari bir şekilde yapılmıştır.

Etrüskler fresk yapımında farklı teknikler kullanmıştır. Karıştırılmış ot (kök) boyalardan, beyaz, siyah, kırmızı ve sarı renkleri elde etmiş ve kullanmışlardır. Fakat gelişmiş teknikleriyle bu boyaları paletlerde hafif minerallerle karıştırıp mavi, yeşil, pembe, kahverengi ve menekşe rengini elde etmişlerdir.

2.2.4. MİMARİ

Etrüskler mimari alanında da yüksek bir konuma erişmişlerdi. Geniş yollar yapmışlar, çarşılar kurmuşlar, şehrin çevresini sur ile çevirmişler, kanalizasyon sistemini daha o dönemde kurmuşlardır. Roma gibi sonradan kurdukları şehirleri düzenli ve planlı olarak yapmışlardır. Yaptıkları tapınaklar ve anıtsal değerdeki şehir kapılarında sanat alanındaki hünelerini göstermişlerdir.

Mabetlerin temelleri taştan, üstü ise kerpiçten yapıldı. Mezarlar ise tam bir sanat eseri şeklindeydi. Bazı mezarlar iki katlı olur, ceset ya da yakılan küllerinin konduğu testi ikinci kata yerleştirilirdi.³¹

2.2.5. MADENCİLİK

³⁰ Erişim [<http://www.italie1.com/voirundocument.php>] Erişim Tarihi: 15 Haziran 2004.

³¹ Ağaoğlu; a.g.e., s.14

Etrüsklerin yaşadığı Toskana bölgesi, özellikle bakır madeni, yataklarıyla doludur. Etrüskler madenleri eritip kullanmakta çok yetenekli idiler ve bu yeteneklerini savaş aletleri yapımında en iyi şekilde değerlendirmişlerdir. Bronzdan hem savaş aleti yapımında hem de heykel yapımında faydalanmışlardır.

Mermeri, yer döşemesi ve sütunlar başta olmak üzere sarayların değişik yerlerinde kullandıkları gibi, heykel yapımında da kullanmışlardır.

Etrüskler seramik atölyeleri kurmuşlar, ağaç işlemeciliğinde çok ileri gitmişlerdi.³²

2.2.6. EKONOMİ

Etrüsk ekonomisinin temel taşlarını:

Tarım (buğday, keten, şarap, zeytinyağı gibi ürünler), hayvancılık (at, sığır, koyun, domuz, arı yetiştiriciliği) ve balıkçılık oluşturuyordu.

Ayrıca, içinde gümüş bulunan kurşun madenleri ve demir işleniyordu. Elbe adasının yanındaki Populonia adasında ise bakır üretimi yapılmaktaydı.³³ Ancak, Etrüskler aynı zamanda iyi bir tüccar ve gemiciydiler.³⁴

³² Erişim [<http://www.cultura2000.provincia.siena.it>] Erişim Tarihi: 01 Haziran 2004.

³³ Erişim [<http://fr.encyclopedia.yahoo.com/rsc/legal.html>] Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2004

³⁴ Erişim [<http://www.italie1.com/voirundocument.php>] Erişim Tarihi: 15 Haziran 2004.

II. BÖLÜM

1. ALFABE VE YAZI

1.1.ALFABE

M.Ö XII. yüzyıldan itibaren Etrüsk alfabesi ile yazılmış metinler görülmeye başlar. (Çizelge III) Ancak, bu metinlerde kullanılan harfler her zaman aynı değildir. Metnin ya da yazıtın yazıldığı bölgenin kullandığı şive farklılıklarına göre de değişiklikler gösterir. Bu yüzden Etrüsk alfabesindeki harfler bazen 26'dan fazladır ve bazen de harfler farklı olarak karşımıza çıkabilir.(Çizelge IV, V) Ancak, değişime uğrayan alfabenin genel olarak kabul edilen şekli 26 harf üzerinedir. (Çizelge VI) Belgeler genellikle mezarlardaki yazılardan elde edilmiştir. Etrüsk alfabesi varlığını günümüze kadar sürdürememiş olmasına rağmen Latin alfabesinin doğuşuna neden olmuştur.³⁵

Etrüsk alfabesi Yunan alfabesi ile yakınlık göstermektedir. Etrüsk alfabesinde Yunan alfabesinde olmayan ve eski zamanlarda kaybolmuş Fenike harflerinin bulunması, Etrüsklerin alfabeyi Yunanlılardan önce Fenikelilerden aldığını düşündürür.

Bazı harfler sadece Etrüskçe ya da Yunanca'da değil, tüm Ege'de bulunmaktadır. Tüm Ege'de:

S harfi w şeklinde (Etrüskçede S harfi, kelime ortasında w şeklindedir)

X harfi X şeklinde

F harfi F şeklindedir. Ancak f yerine kullanılan f ya da F şeklindeki işaretler VI. yüzyılda uyarlanmıştır ve bölgeseldir.

Etrüskçedeki bazı harfler zaman içerisinde değişime uğramış ve başka bir harf şekline dönüşmüştür. Bunlardan bazıları :³⁶

i	:e / a	ika, eka		
i	: e/a	aki, ake		
ai	:ei	caicna > ceicna	cnaive > cneive	
ia	:ie	anciac > anciec	evianc > evienc	
ei	:e	cainei > caine		
ie	:e	ieniac > eniac		
f	:h	fasti > hasti		
f	:h	itsaf > itsah		

Diğer bütün dillerde olduğu gibi Etrüskçe harflerin de kendine özgü bir görünümü vardır. Birçok dilin alfabesi Latin harfleriyle yazılmasına rağmen, nasıl

³⁵ Erişim [<http://classes.bnf.fr/dossiecr/chr-ecri.htm>] Erişim Tarihi: 15 Haziran 2004.

³⁶ Erişim [<http://www.geocities.com/jackiesixx/caere/languagepage.htm>] Erişim tarihi: 01 Ocak 2005

farklı ses değerleri ifade ediyor ise, Yunan ve Latin harflerine benzer görünümünden farklı olarak Etrüsk dilinin de farklı ses değerleri vardır. (Çizelge VIII)

1.2. YAZI

İnsanlık, yaklaşık 5300 yıldır yazıyı kullanmaktadır. Ancak yazı bugün kullandığımız şekle dönüşünceye kadar farklı aşamalar geçirmiştir. Dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan insanlar doğal olarak farklı uygarlıklar kurmuşlar ve ayrı yazı türleri kullanmışlardır. Ancak başlangıçta kullandıkları yazı şekilleri birbirine benzemektedir. Yakın uygarlıklar, birbirlerinden etkilenmişlerdir.

Dünyanın farklı bölgelerinde yüksek seviyede Maya, Aztek, Afrika, Fenike, Mısır, Çin, Hint ve Asya uygarlıkları kurulmuş ve her uygarlık gelişmişliğin göstergesi olarak ekonomi ve sanat alanında kullanmak için kendi yazı şekillerini bulmuşlardır. Ancak en eski yazı olarak karşımıza Sümer yazıtları çıkmaktadır. İlk yazı sistemleri resimler ile başlamış, çeşitli aşamalardan sonra bugünkü modern şekline dönüşmüştür.

Yazının beşiği Mezopotamya'dır. Sümerlerin eski başkenti Uruk (günümüzde Irak'ta bulunan Warka) şehrinde M.Ö 3300 yıllarına tarihlendirilen çivi yazısı ile yazılmış kil tabletler bulunmuştur.

Yazıların çoğu, farklı sistemlerin bir uyuşumudur. Yazı sistemleri üç büyük öbeğe ayrılabilir.³⁷

a. Düşünceyi resim ya da işaretlerle yazma (idéographique) sistemleri

Bu sistemlerde her işaret bir nesne (pictogramme) ya da bir düşünceyi (idéogramme) anlatır.

Bu sistemle yazılmış yazıların, teorik olarak, aynı dili konuşmayan insanlar arasında iletişimi sağlayabileceği düşünülür. Ama yine de her kültür kendine özgü anlatım şekilleri kullanır. Su sözcüğünü belirtmek için Mısırlılar; yarı belirsiz engebe, Çinliler; su akıntısını andıran bir çizgi ve Aztekler; bir kap içinde mavi çizgi işaretini kullanır.

Binlerce işaret ve şekil kullanmayı gerektiren bu yazıyı öğrenmek hem zor hem de çok uzun zaman alır.

b. Heceye dayalı -seslemsel- (syllabique) sistemler

Bu sistemlerde her işaret bir sesi verir. Seslemsel bir yazı ortalama 80 ila 120 işaretten oluşur.

c. Alfabetik sistemler

³⁷ Erişim [<http://classes.bnf.fr/dossiecr/sys-ecri.htm>] Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2005

Bu sistemlerde bir ses için birçok işaret birlikte kullanılabilir. İşaretlerin birbiri ile uyumu sayesinde ortalama 30 işaretle bir dilin bütün söylemlerini karşılamak mümkündür.

Üç büyük öbeğe ayrılan bu yazı sistemleri içerisinde en gelişmiş ve kullanışlı olan, alfabetik sistemlerdir.

Etrüsk yazısı alfabetiktir, hece yazısı değildir ve büyük ölçüde okunabilmiştir. Türk dili gibi, Etrüsk dili de bitişken bir dildir. Kelime türetilirken kökler değişmez. Köklerin sonuna belli bir düzen içerisinde eklenen eklerle yeni kelimeler türetilir.

Sami ve Hint-Avrupa dil grubundaki dillerde ise kökler de değişikliğe uğrayabilir. Bir olay veya durum anlatılırken Türkçe ve Etrüskçenin aksine, ifadeler sonek ile değil edat veya ayıraç ile belirtilir.

“Ahmet’in oğlu” cümlesi:

Fransızca, “de” edatı ile:

Le fils d’Ahmet şeklinde söylenirken,

Etrüskçe, “sa, isa” soneki veya clan kelimesi eklenerek:

Ahmetsa Astemha şeklinde

Ahmetisa Asitemha ya da

Ahmet klan (Ahmet oğlu) nalk temha şeklinde ifade edilir.

Bu örnek cümledeki tamlayan durumu (-in hali) Türkçe’de “in” eki ile, Etrüskçede “sa, isa” soneki ile gösterilirken Fransızcada “de” edatı ile belirtilir.

Etrüsklerin, yakın ilişkide bulundukları halklarla yakınlıkları olabilir düşüncesiyle bazı dini formüller ile mezar yazıtları arasında benzerlikler kurulmaya çalışılır. Ancak, onların bu halklardan farklı oldukları görülür.

Bulunan en eski Etrüsk alfabe örneği, Marsiliana’dan çıkan fildişi bir tablet üzerindeki yazıdır ve MÖ VII. yüzyıla tarihlenmektedir. (Çizelge VII)

1.3. SAYILAR

Etrüskçe sayıların okunuşu konusunda bilim adamları arasında farklı görüşler vardır. Bu konuda araştırmacılar henüz tam bir görüş birliğine varabilmiş değildir. Bu yüzden, aynı şekiller bazen farklı biçimlerde okunabilmekte ve rakamların değeri kişilere göre değişmektedir. Ancak, rakamların 1’den 6’ya kadar olan kısmında bilim adamları arasında çok farklı görüşler olmasına rağmen, 10’dan sonra gelen rakamlar için fazla farklılık yoktur.

Etrüskçe, altıya kadar olan sayılar Dr. Arın Engin’e göre :

1 :tibu, 2 :zal, 3 :ci, 4 :sa, 5 :mak, 6 :but
 şeklinde okunurken, Bonfante’a göre :
 1 :thu, 2 :zal, 3 :ki, 4 :şa, 5 :max, 6 :huth
 şeklinde, Selahi Diker’e göre :
 1 :thu, 2 :ki, 3 :huth, 4 :ça, 5 :mal, 6 :zal
 şeklinde³⁸ ve F. Butavand’a göre ise
 1 :huth, 2 :ci, 3 :max, 4 :zal, 5 :sa, 6 :thu şeklinde³⁹ okunabilmektedir.

1	:tu	ut	2	:zal / esal	laz / lase
3	:ki	ik	4	:hut (şa)	tuh
5	:maç	hcam	6	:s’a (hut)	tuh
7	:semf	fmes	8	:cezp	pzec
9	:nurf	frun	10	:şar (zar)	raz
20	:zatrüm ⁴⁰	murtaz			

İki onluk arasındaki sayı tespit edilirken onluklar üzerine 1’den 6’ya kadar ilave edilir.

11	:tu zar	raz ut	12	:esal zar	raz lase
13	:ki zar	raz ik	14	:hut zar	raz tuh

Ancak, 7, 8, 9 ilave edilmez. Aksine, onlukların üzerindeki bu rakamların bulunması, sondaki onluktan 1, 2, 3 çıkarılarak gerçekleştirilir. –em takısı rakamlardaki azaltmayı belirtir.

17	:kiem zatrum	murtaz meik	Yirmiden üç eksik
18	:eslem zatrum	murtaz melse	Yirmiden iki eksik
19	:tunem zatrum	murtaz menut	Yirmiden bir eksik
27	:kiem kialç	hclaik meik	Otuzdan üç eksik
38	:eslem hut alç	hcla tuh melse	Kırktan iki eksik
49	:tunem muvalç	hclavum menut	Elliden bir eksik

Etrüskçe’de 90’a kadar olan onluk sayılar (şar -zar- :10 ve zathrum :20 hariç) 9’a kadar olan sayıların sonuna “alç” takısı ilave edilerek elde edilir. Buradan da

³⁸ Erişim [<http://etruskisch.de/etruscan.htm>] Erişim Tarihi: 30 Nisan 2004 .

³⁹ Nogara; a.g.e., s.216.

⁴⁰ Erişim [<http://www.geocities.com/jackiesixx/caere/languagepage.htm>] Erişim tarihi: 01 Ocak 2005

“alç” takısının, yukarıdaki eksiltme mantığına göre, sıfır anlamına geldiğini söyleyebiliriz.

30 :kialç	hclaik	40 :hutałç	hclatuh
3 ile 0 veya 3’lü 0 ya da 0’lı 3		4 ile 0 veya 4’lü 0 ya da 0’lı 4	
50 :muvalç	hclavum	60 :sealç	hclaes
5 ile 0 veya 5’li 0 ya da 0’lı 5		6 ile 0 veya 6’li 0 ya da 0’lı 6	
70 :semfalç	hclah fmes	80 :cezpalç	hclapzec
7 ile 0 veya 7’li 0 ya da 0’lı 7		8 ile 0 veya 8’li 0 ya da 0’lı 8	
90 nurfalç	hclafrun		
9 ile 0 veya 9’lu 0 ya da 0’lı 9			

Latinler, alfabede esin kaynakları olan Etrüskçenin, sayı düzenini gösteren şekillerinin birçoğunu da Etrüsklerden almıştır. (Çizelge I)

1.4. SÖZCÜKLER

Etrüskçe konusunda son dönemlerde büyük ilerlemeler kaydedilmesine rağmen, bazı kelimelerin çözümü konusunda hala tam bir görüş birliğine varılabilmemiş değildir. Kuşkusuz, bunun nedenlerinden birisi de çift dilli yazıtların olmayışdır.

Ancak, Etrüskçe kelimelerin anlamlarının hepsini tam olarak kapsayan sonuçlar ortaya çıktıkça, bu kelimeler sayesinde, Etrüskler hakkında biraz daha fazla bilgi elde edilebilecektir. Bu güne kadar çözülebilen Etrüskçe kelimelerden bir kısmı alfabetik olarak Türkçe karşılıklarıyla birlikte “ETRÜSKÇE SÖZCÜKLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI” bölümünde verilmiştir. Verilen kelimeler, hayatın farklı alanlarında karşımıza çıkan kelimelerdir.

2. DİLLER VE DİL TOPLULUKLARI

Dil, tıpkı insan gibi doğar, büyür, gelişir. Bir kısmı ölür, diğerleri ise yaşamaya devam eder. Farklı bölgelerde yaşayan, ancak aynı dili konuşan insanların dilleri de zaman içerisinde ihtiyaca göre değişip yeni şekiller alabilir. Aynı bölgede konuşulan bir dil bile, tam olarak oturmuş (durulmuş) olsa da, zaman içerisinde gözle görülür bir şekilde değişime uğrar. Ancak, dillerin cümle yapısı değişmez.

Dünyada 3500'ü temel dil olmak üzere toplam 6000 kadar dil bulunmaktadır. Bu diller de, yakınlıkları oranında kendi aralarında sınıflandırılmışlardır. Dünyada bulunan dil ailelerini bölgesel olarak:

Ural-Altay, Hint-Avrupa, Sami, Çin-Tibet, Malay-Polinezyen, Dravid (Güney Hindistan), Avustralya-Papu, Nijer-Kongo, Bantu ve Amerika yerli dilleri şeklinde toplayabiliriz.

XVIII. yy'da Leibniz, eski ve yeni bütün dillerin kökeninin tek bir dilden (protolanguage) geldiğini söylemiştir.⁴¹ Diller arasındaki farklılık, zaman içerisinde farklı coğrafyalarda yaşayan insanların farklı ihtiyaçlarından ve kullanımlardan dolayı artmıştır.

Sondan eklemeli bir dil olan Türk dili, diller sınıflandırılırken Ural-Altay dil topluluğu içinde kabul edilmiştir. Uzmanlar, 'kayıp dillerin genellikle Sami veya Hint - Avrupa dilleri dışında kalan, sondan eklemeli (agglutinante) dillerden oluştuğunu belirtiyorlardı.⁴²

Her dilin kendine özgü bir yapısı ve kuruluşu vardır. Diller arası incelemelerde öncelikli olarak dilin biçimbilim ve söz dizim yapısı belirleyici olur.

Ölü bir dil olan Etrüsk dili, Toskana bölgesinde Roma İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde de konuşulmuştur. İlk çağın sonlarından itibaren unutulmaya başlayan Etrüsk dilinden günümüze, Mısır'da bulunan mumya, yazıtlar ve Latin yazarları tarafından yapılan alıntılar dışında dikkate değer yazılı metin kalmamıştır. Eski yazıların çözülmesinde en çok kullanılan yöntem olan çift dille yazıtların çözülmesi, ne yazık ki Etrüsk dili için söz konusu değildir.

Etrüskçe, M.Ö. ikinci binin ikinci yarısında küçük Asya'dan İtalya'ya taşınır ve imparator Ogüst (Auguste) çağına kadar konuşulur.

Trombetti ve birçok yazarda olan düşünceye göre, yaşayan büyük dillerin hepsinde olduğu gibi Etrüskçe'de de büyümede aksaklıklar, söz diziminde zaman zaman meydana gelen değişkenlikler ve farklılıklar yüzünden tutarsızlıklar olabilir.⁴³

⁴¹ Erişim [<http://site.voila.fr/cfijddida/didactique/langueLang/langLang.htm>] Erişim Tarihi:29 Temmuz 2004

⁴² Erişim [<http://www.geocities.com/turklukbilgisi/TurkDilininBesBinYili-Giris.htm>] Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2004

⁴³ Zacharie Mayani, *Les Etrusques commencent à parler*, Paris, 1936, s.78.

3. ETRÜSKÇENİN BİÇİMBİLİM VE SÖZDİZİMSEL YAPISI

Diller incelenirken, bir dilin farklı etkenlerden dolayı değişebileceği düşünülür. Ancak, aradan ne kadar zaman geçerse geçsin, dillerin değişmeyen, hangi dil öbeğinden olduğu ve hangi dillerle yakınlığının bulunduğunu tespit etmekte öncelikli olarak belirleyici olan, o dilin biçim ve sözdizimidir.

Birbiriyle yakınlığı olan diller araştırılırken, sadece, bu diller arasındaki kültürel benzerlik ve aynı kökenden gelmekten kaynaklanan söz dağarcığı belirleyici olsa, Türk oldukları konusunda bilim adamlarının ortak kanıda olduğu Çuvaş ve Yakut Türklerinin, Oğuz Türkçesi ile olan sözcük benzerliğinin çok az olmasından dolayı, onların farklı bir ırk olduğunu düşünmek gerekir. Ancak, biçim ve söz dizim açısından bakıldığında, onların Türk olduğu ve Oğuz Türkçesi ile aynı dil öbeğinde bulunduğu görülür.

Etrüsk dili, tarih sahnesinden yaklaşık 2000 yıl önce çekilmesine ve çift dilli yazıtı bulunmamasına rağmen, uzun yıllar süren ve henüz tam anlamıyla sona ermeyen incelemeler sonucunda, onun sondan eklemeli bir dil olduğu ve bölgeye dışardan geldiği anlaşılmıştır.

Etrüsk dilinin çözümü henüz tam olarak aydınlığa kavuşturulamamış olmasına rağmen bu dilin, içlerinde Türkçenin de bulunduğu, çoğunluğu Asya'da bulunan, sondan eklemeli (agglutinante) diller ile aynı öbekte yer aldığı görülür. Çözümlemiş sözcükler konusunda Etrüsk uzmanları, henüz tam bir görüş birliği içerisinde değiller. Birçok sözcüğün anlamı hala tartışmalıdır.

Buna en güzel örneklerden birisi de *Fler* kelimesi ile ilgili farklı görüşlerdir. *Fler* kelimesi, Agram mumyasında 14 kez geçer ve çevirileri kişilere göre çok değişiklik gösterir. Trombetti “heykelcik”, Alfred Torp “bağış”, Sigwart “tanrı” olarak çevirmektedir. Bunların aksine, Pérouse'deki bir aynadaki uygulamaya dayanan Gustave Herbig ise, Yunanca “kalbi taş gibi katı” anlamına gelen “Σιδηρὴν” kelimesi gibi çevirir. Diğer Etrüsk uzmanları bu fikri kabul etmezler. Goldman, “*fler*” kelimesinin kişiye ait isim değil, ayna üzerine çizilmiş kuyu olduğunu ve bu kökün genellikle derin nesneler için verildiğini belirtir. Daha sonra, Goldman'dan ayrılan Trombetti, “*Fler*” kelimesine “heykel” veya “yükseklik” anlamı verir, derinlik olarak değil, kuyunun bilezik taşının (kuyu bileziğinin) yüksekliği olarak kullanır.

Benzer yazıt öbekleri arasında tekrar edildiği gözlemlenen kelimelerin ve bazı cümlelerin olası anlamları en aza indirgenip aralarında karşılaştırma yöntemi 1890'lardan bu yana uygulanmaktadır. 1940'lardan sonra ise kelime ve cümlelerin çözümü hızlanmıştır.

Bu yöntemde büyük yanlışlar çıkmamasına rağmen, çoğunlukla daha önce bulunan benzer anlamlardaki sonuçları destekleyen, az sayıda sözcük ortaya çıkmaktadır.

4. ETRÜSKÇE DURUM EKLERİ

4.1. ADLAR

Etrüskçede adlar çekim ekleri alırlar. Bunlar:

	Tekil	çoğul
yalın durumu		
klen (klan)	nelk klen- ar	ra-nelk
oğul (erkek)	oğul- lar	
yükleme durumu	yalın haldeki gibidir	
tamlayan durumu		
klen- s	s-nelk klen- ar-si	is-ra-nelk
oğul- un	oğul- lar-in	
kalma durumu		
klen- ti	itnelk klen- ar-ti	it-ra-nelk
	oğul- lar-da	oğul- da

4.1.1. YALIN DURUMU (*nominatif*) :

Etrüskçede fiil pasif yapıda ise ad yalın halde olur. Türkçede olduğu gibi ad'ın durum eki almamış şeklidir.

anne :ati ita baba :apa apa

Çoğul eki alan kelimeler, Türkçede olduğu gibi Etrüskçede de durum ekleri belirtilirken, yalın sayılmaktadır.

maske :fersu usref
maske-ler :fersu-**r** r-usref
köle :eterav varete
köle-ler :eterav-**ar** ra-varete

4.1.2. YÜKLEME DURUMU “-i hali” (*accusatif*):

Yalın haldeki gibidir.

Utu irez zeri utu :ayin yaptı

Utu irez zeri utu :ayini yaptı

4.1.3. TAMLAYAN DURUMU “-in hali” (*determinatif*) : -l, -s

Yalın konumdaki bir ses ile biten adlar tamlayan durumunda “l” veya “s” alırlar. Eğer sözcük sessiz bir harfle bitiyorsa “s” yerine “us” alabilir. Etrüskçede tanımlık –l’article- yoktur. Ancak, sadece kişi adlarında cinsiyeti belirten tanımlık vardır. Ad’ın tamlayan durumu işaretleri dışında “-al” ve erkekte “-s”dir. Tamlayan durumu aidiyeti ifade eder.

ita	Ati	:Anne
la-ita	ati- al	:Anne- nin
apa	Apa	:Baba
s-apa	apa- s	:Baba- nın
la-tnra	Arnt- al	:Arnt- ın
la-siral	Laris- al	:Laris- in

Etrüskçede yönelme durumu (–e hali) olmadığı için bir “s” eki, hem tamlayan durumu, hem de yönelme durumu karşılığını verir.

Ayrıca, tamlayan durumu ekleri olan “l” ve “s”nin her ikisinin birlikte eklenmesiyle ad’ın ayrılma (ablatif) durumu (–den hali) yapılır.⁴⁴ Bu ek “ls” şeklinde gelebildiği gibi bazen “las” şeklinde de olabilir.

Bazen –sa veya –isa gibi özel bir sonek ile “-nın oğlu” şeklinde kişi adından yapılan soyadı düzenlenir,

Aule velimna lartal klan	Prens velimna lart oğlu
nalk latral anmilev elua	yerine
Aule velimna lartal- isa	Prens velimna lart- ın oğlu
asi-latral anmilev elua	

şeklinde de yazılabilir.

4.1.4. KALMA DURUMU “-de hali” (*locatif*) : -ti

⁴⁴ Erişim [<http://www.geocities.com/jackiesixx/caere/languagepage.htm>] Erişim tarihi: 01 Ocak 2005

Kalma durumu; birinin, bir şeyin durumunu ya da zaman ve yerdeki yakınlığını ifade eder. Bazen, “ai, ei, i” şeklinde olabildiği gibi bazen de “-de, -da” anlamındaki ti eklenerek şeklinde yapılır. Ancak, “ai, ei, i” ekleri ile “-de, -da” eklerinden hangilerinin işlek ya da hangilerinin daha sık kullanıldığı konusunda yeterli bilgi yoktur.

naset	tesan	:kap
it-naset	tesan-ti	:kap-ta
naset kitmaz	zamtik tesan	:altın kap
it-naset kitmaz	zamtik tesan-ti	:altın kap-ta

Ancak ad’ın sonundaki “i”nin kelimenin aslından mı yoksa kalma durumu eki mi olduğunu ayırt etmek bazen zordur.⁴⁵

imitira Aritimi	: Aritimi
imitira Aritimi	:Aritim’de

örneğinde olduğu gibi sözcüğün aslının “Aritim” ya da “Aritimi” olup olmadığını ancak cümledeki anlamından çıkartabiliriz.

Çoğulda ise ekler, Türkçede olduğu gibi çoğul ekinden sonra getirilir “arti”.

ralut	tular	:sınırlar, araziler
it ralut	tular ti	:sınırlarda, arazilerde ⁴⁶

Bu, dağılımcı yöntemle:

İt-ra-lut	tul-ar-ti	sınır-lar-da
-----------	-----------	--------------

şeklinde yazılır.

Etrüsk dilinin yapısı, Türkçe gibi, sondan eklemeli bir dil olduğu için, sonek kullanımını gerektirir.

4.2. EKLER :

Etrüskçede, tıpkı Türkçedeki gibi önekler yoktur, sadece sonekler vardır. Sonek “aç” köken, soy bildirir, sonek “na” ise ilişki gösterir.⁴⁷ Sıfatlar, adılar ve eylemler için farklı sonekler veya (sonda) çekim ekleri vardır.

⁴⁵ Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/tex/grammar.html#num>] Erişim tarihi: 19 Kasım 2004

⁴⁶ Brandenstein; a.g.e.,s.8.

⁴⁷ Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/tex/grammar.htm>] Erişim tarihi: 19 Kasım 2004

Hcamur uhcrat evenc Cneve tarchu ruma**ç** :Cneve Tarchu Romalı

Cneve tarchu rum-**aç** :Cneve Tarchu Roma-lı

ihtus suthi :mezar

an-ihtus suthi-**na** :mezar yeri (mezar ile ilgili yer)

4.2.1. ÇOĞUL EKİ :

Türkçedeki –lar / -ler çoğul ekinin Etrüskçedeki karşılığı olarak “-r, -ar, -ur” ekleri kullanılır. Sonekler, tekillerde olduğu gibi çoğul eklerinden sonra gelir. Durum ekleri kinsa bile Türkçede olduğu gibi çoğul ekinden sonra konur.

Nalc clan :oğul

it-Nalc clan-ti :oğul-da

Ra-nalc clan-**ar** :oğul-**lar**

it-Ra-nalc clan-**ar-ti** :oğul-**lar-da**

4.2.2. GEÇMİŞ ZAMAN EKİ :

Geçmiş zaman ekleri; “ce, e, i, u, ne”dir.

rut tur :sunmak

Ec-rut tur-**ce** :sun-du (ver-di)

net ten :davranmak

u-net ten-**u** :davran-dı

4.3. SIFATLAR :

4.3.1. NİTELEME SIFATLARI :

Niteleme sıfatlarının sonunda “iu” eki bulunur.

sia ais :tanrı

ui-sia ais-iu :tanrı-**sal**, tanrı-**dan**

htnih hinth :cehennem, şeytan

ui-htnih hinth-iu :cehennem-i, şeytan-**dan**

4.3.2. BELİRTME SIFATLARI :

Belirtme sıfatlarının sonunda ilişki ve aitlik bildiren “na” eki bulunur.

sia ais :tanrı

an-sia ais-**na**, eis-**na** :tanrıya ait olma

ihtus suthi :mezar

an-ihtus suthi-**na** :mezara ait yer veya mezarın

Aile isimlerinde “na” mensubiyeti verir. Ama güney Etrüsk şehirlerinde aile isimleri (soyadına eşdeğer) “s” harfi ile biter. Güney Etrüsk şehirleri, Latinlerin yoğun olarak yaşadığı yerlere komşu olduğu için, aile isimlerinin “s” ile bitmesine Latincenin etkisi düşünülebilir.

S-anneiipiv elua aule vipienna-s :prens vipienna-nın.

4.3.3. TOPLULUK İSMİ :

Topluluk bildiren sıfatların sonunda “cva” eki bulunur.

htam math :içki

Avc-htam math-**cva** :içkinin hepsi (tatlandırılmış)

ners sren süsleme (resimde)

Avc-ners sren-**cva** :süslemenin hepsi (resimde)

relf fler :heykelcik

avc-relf fler-**cva** :heykelcikler grubu

4.4. EYLEMLER

Etrüskçe yazıtlarda bulunan metinlerdeki eylemlerde geçmiş zaman üstünlüğü vardır. Cümlelerde dikkati çeken en önemli şey eylemlerin ağırlıklı olarak ya geçmiş zaman ya da emir olmasıdır. Bu, o dönemlerde halk içinde yazının yaygın olmadığını

ve yazıyı sadece tanrıların, üst tabakadaki yöneticilerin ya da din adamlarının kullandığını ortaya koyar.

Üst tabakadaki insanlar, kimi zaman kendileri ile birlikte yakın çevrelerindeki kişilerin başından geçen olayları anlatırlar kimi zaman emirler verirler kimi zaman da kurallar koyarlardı. Böylece, başlarından geçen olayları anlatan metinler geçmiş zaman, emir ve kurallar içeren metinler ise emir kipinde ortaya çıkmıştır.

En iyi bilinen yapı üçüncü tekil kişinin geçmiş zaman halidir. Geçmiş zaman ekleri “ce, e, i, u, ne” olmasına rağmen çoğunlukla “ce” tercih edilir.

rut tur :vermek

ec-rut tur-**ce** :ver-di

lavs sval :yaşamak

ec-lavs sval-**ce** :yaşa-di

upul lupu :ölmek

ec-upul lupu-**ce** :öl-dü

Zagreb mumyasında bulunan yazılar emir cümlelere iyi bir örnektir.

ralcav vacl**ar** :Tanrı için yere dökülen içkiden yap**ınız**

Diğer emir biçimi -ti ile biten ikinci tekil şahıs için kullanılır.

Arut itcar ract**i** tura :Tütsü hazırla.

Sözcüğün görüldüğü ilk anda, belki çoğul eki olarak kullanılan “ar” ile emir için kullanılan “ar” ve “-de” anlamında kullanılan “ti” ile buradaki gibi emir anlamında kullanılan “ti” nin karışabileceği düşünülebilir ya da en azından nasıl ayırt edilebileceği sorulabilir. Ancak, benzer şekilde Türkçede de birçok örnek vardır. Dal ve yüz sözcükleri ele alınırsa;

Dal sözcüğünün :Ağacın yaprak ve meyve veren parçası, bilimde bazı bölümleri ayırt etmek için kullanılan sözcük, insan sırtı vb.

Yüz sözcüğünün :insan suratı, sayı, yüzmek vb.

gibi anlamlara geldikleri görülür. Kimse bunların yerlerini karıştırmaz. Tümce içinde kullanılırken hangi anlamının kullanıldığı kendiliğinden anlaşılır. Etrüskçe çoğul eki “ar” ile emir anlamında kullanılan “ar” ve “-de” anlamında kullanılan “ti” ile emir anlamında kullanılan “ti” ya da bunun gibi benzerlik gösteren takı ya da sözcükler karışmaz.

4.5. ADILLAR

4.5.1. KİŞİ ADILLARI

im	mi	:ben
inim	mini	:beni, bana
na	an	:o (canlılar için)
ni	in	:o (cansızlar için)

Etrüsk ve Türk dillerinin biçim ve söz dizim benzerliklerinin yanında adıllarda da benzerlikler vardır. Türkçenin farklı şivelerinde “men, meni” adılina eşdeğer olarak kullanılan “mi, mini” ile Türkçe “ol, o” adılina eşdeğer “in, an” adılı Etrüskçe ve Türkçe arasındaki yakınlığı gösterir.

Latince	Etrüskçe	Türkçe
Me	mi	men, ben
	Mini	meni, beni
İlle, illa, illud	in, an	ol, o

Ayrıca, Etrüsklerin komşusu olan Latinlerin birinci ve üçüncü kişi adıllarındaki benzerlik ile Etrüskçe “ata” ve Türkçe “ata, dede” kelimesinin Sümerce “ad, adda”⁴⁸ Urartuca “ate”⁴⁹ Latince “atta”⁵⁰ şeklinde geçmesi de ayrı bir incelemeyi gerektirir.

4.5.2. GÖSTERME ADILLARI

yalın durumu (nominatif)	bu	:ita, eta, ta, ipa, ika, eca, ca ati, ate, at, apî, aki, ace, ac
yükleme durumu (accusatif)	bunu	:ita, etan, inpa, can, ikan, cn, cen ati, nate, apni, nac, naki, nc, nec
Kalma durumu (locatif)	bunda	:calti, celti, eclti itlac, itlec, itlce
	burada	:tui iut

Etrüsklerin, kurduğu devlet 12 kent devletliğinin birleşmesinden oluştuğu için, Etrüskçe gösterme adılları da, diğer dillerde olduğu gibi şivelere göre yakın değişiklikler gösterebiliyor.

⁴⁸ Osman Nedim Tuna; “Sümer ve Türk Dillerinin Târihi İlgisi ile Türk Dili’nin Yaşı Meselesi”, Ankara, 1990, s.4

⁴⁹ G.A.Melikishvili, *Die Urartäische Sprache*. A.Kammenhuber, M.Salvini. Studia Pohl 7 Rome:1971

⁵⁰ Vecihe Hatiboğlu; “Türkçedeki Eklerin Kökeni”, Türk Dili, Ocak 1974, c.XXIX.s.268

5. ETRÜSKLERİN BIRAKTIĞI YAZIT VE BELGELER

Etrüskçe belgeler genellikle mezarlardaki yazılardan elde edilmiştir. Etrüsklerin bıraktığı çok sayıda yazıt bulunmaktadır. On iki binden fazla olan bu yazıtların bir kısmı okunmuştur. Ancak, büyük çoğunluğu kısa ve sadece kişi isimleri, aile isimleri ya da yapılan bağışlara adamlarla ilgilidir. Bu yüzden yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Bulunabilen tek Etrüsk el yazması ve en uzun kaynak, on dokuzuncu yüzyılın ortasında İskenderiye’de bir Hırvat tarafından bulunan bir Mısır kadın mumyasının üzerindeki sargılardır. Bu sargılarda 1500’den fazla kelime bulunmaktadır. Zagreb Müzesi’ne götürülen bu yazılar geç dönem alfabesi ile yazılmış ve Helenistik dönem öncesine tarihlenmektedir. Yazıtların hem çok kısa hem de kelimelerin büyük oranda tekrar ve dini kelimelerden oluşmasından dolayı az sayıda kelime bulunmaktadır.

Trombetti, mumyanın Chiusi veya Pérouse’lu bir aileden olan bir kadına ait olduğunu; mumyada bulunan metnin de dini törenlerle ilgili bir takvim olduğunu, böylece buyrukların formülleştirildiğini ve mezar tören yasalarını (lettisternio) oluşturan vecizelerin meydana geldiğini iddia eder.⁵¹

Zagreb mumyasından sonra ikinci sırada gelen metnin önemi, Etrüsk yerleşim yeri Santa Maria Capua Vetere’de bulunmasından ileri gelmektedir. 300’den fazla kelime okunabilen bu metin, günümüzde, Doğu Berlin müzesinde korunmaktadır. Bu metinde de dini konulardan bahsedilmektedir; terimler mezarla ilgilidir.

Bir diğer önemli metin, Caere (Cerveteri) liman bölgelerinden biri olan Pyrgi’de bir tapınakta bulunan altın tabletlerdir. Bu tabletlerden ikisi Etrüskçe yazılmış, üçüncüsü ise iki dilde yazılmıştır, ancak biri diğerinin çevirisi gibidir, tapınağın adaması ile ilgili benzer sözcükler yazılmıştır. (Yazıt IX)

Diğer metinlerin tamamına yakını yer altı mezarlarında, sütunlarda, lahitlerde (taş sanduka) veya karni geniş kavanoz şişelerde yazılıdır. Mezarlardaki kitabelerin büyük çoğunluğu da mezar taşı yazısı şeklindedir.

Limni adasının, Poliokhni bölgesinin kuzeyindeki Kaminia köyünde, bir kilise duvarında 1885 yılında bulunan ve M.Ö VI. yüzyıla tarihlendirilen mızrak taşıyan savaşçı mezar taşındaki kabartma resim üzerine, Yunan alfabesi ile yazılmış ama Yunanca olmayan yazının, bir Etrüsk şivesi ile yazıldığı anlaşılmıştır.

İtalyanların Limni adasında yaptığı kazıda da, M.Ö IX-VI. yüzyıllara tarihlendirilen bir Etrüsk şehri ve mezarlığı ortaya çıkarılmıştır.⁵² Bu olay, adanın Yunan egemenliğinde bile orada yaşayanların kendi dillerini unutmadıklarını

*Etrüsk’çe sağdan sola doğru yazılmasına rağmen Latince yazılışı ile karşılaştırılabilirsin diye, cümleler hem sağdan sola, hem de soldan sağa doğru yazılmıştır.

⁵¹ Nogara; a.g.e.,s.219.

⁵² H.Th. Bossert, Etrüsk Meselesi, İstanbul, 1944, s.278.

gösterir. Aynı zamanda da, Etrüsklerin İtalya'ya gelmeden önce Ege adalarında uzun süre varlık gösterdiklerini ortaya koyar.

Aynı alfabeyi kullanmakla aynı millettten olunamayacağına en iyi örnek, iç Anadolu'da Karaman, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir civarında yaşayıp Ortodoks Hristiyanlığı seçen bazı Türklerin Yunan olmadıkları halde dini sebeplerden dolayı kullandıkları, adına da Karamanlıca denen ve XVI. yüzyıldan XX. yüzyıl başına kadar yaşayan alfabelidir. Yunan harfleri Türkçe sesleri karşılayamadığı için alfabede kimi değişiklikler yapılmıştır. Ayrıca, yazıldığı bölgenin kullandığı şive özelliğine göre değişiklikler gösteren alfabe ile çok sayıda yazıt vardır.⁵³

Etrüsklerden günümüze kadar gelebilen yazıt ve belgelerden bazılarının incelemesi aşağıda verilmiştir. Zagreb mumyasındaki kimi tümcelerin yeterince açık bir şekilde okunamamasından dolayı o incelemeye alınmadı.

Kehanette bulunmak, Etrüsklerde sanat halini alıp kurumsallaştığı için, bronz ciğer yapmışlar ve onu kısımlara ayırmışlardı. Kehanet süresince konuşulduğu bilinen tümcelerin seçilmesindeki amaçlardan birisi de, Etrüsk dini kurallarının çok sıkı olduğunu göstermektir. Bu metindeki tümceler tek başına belki bir anlam ifade etmeyebilir. Ancak, bu tür törenlerin şiirsel bir anlatım ve devrik cümlelerle ifade edildiği düşünülürse, tümcelerin anlamları bir bütün olarak daha iyi anlaşılabilir.

Kehanet süresince Etrüsk dilinde konuşulduğu bilinen 15 tümcenin İngilizce çeviri yazısı için (transcripte) genel ağ'dan yararlanılmıştır⁵⁴ :

HTas aNsie raluT
TULAR EiSNA SATH
1-"TULAR EISNA SATH!"
Sınırları tanrıya çiz

INcas aT
Ta SACNi
2-"TA SACNI!"
Bu tapınağın

Lcav NcireN isie ca
AC eisi NERiCN VACL
3-"AC EISI NERICN VACL!"
Sun tanrıya suyu, bir kısmı tanrı için yere dökülen içki (gibi)

VeT raNers iuHT ulpa
APLU THUi SRENAR TEV
4-"APLU! THUI SRENAR TEV!"
Aplu! Burada işaretler göster

⁵³ Gürsel Korat, Yunan Harfleriyle Türkçe, Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi Atlas, Sayı 125, s.65-67.

⁵⁴ Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/ph/harusExp.html>] Erişim Tarihi 19 Kasım 2004

RuT Mutar avHcrelF
FLERCHVA RATUM TUR
5-"FLERCHVA RATUM TUR!"
Törenin hepsini usulüne uygun ver (yerine getir –hediye et-)

ECURUT SULPA UNPLA SIVSTEN NAKI
İKAN NETSVİS ALPNU APLUS TURUCE
6-"İKAN NETSVİS ALPNU APLUS TURUCE."
Budur kahinin gönüllüce Aplu'ya sunusu

ITHCAR SREV
VERS RACHTİ
7-"VERS RACHTI!"
Ateş hazırla

IHRHTAH SMRUT
TURMS HATHRTHİ
8-"TURMS HATHRTHI!"
Turms cömert ol

NTRANERS CVET RUM IUHT
THUİ MUR TEVC SRENARTN
9-"THUI MUR TEVC SRENARTN!"
Burada dur göster resimleri Tini(ye)

HTUS ZNUHT SMRUT
TURMS THUNZ SUTH
10-"TURMS THUNZ: SUTH!"
Turms önce -birinci kez-: bekle (der)

HCIZ ZLSE SMRUT
TURMS ESLZ ZİCH
11-"TURMS ESLZ: ZICH!"
Turms ikinci kez : yaz (der)

SET INIM CİZ SMRUT
TURMS CİZ MİNİ TES
12-"TURMS CİZ: MİNİ TES!"
Turms üçüncü kez : bana yardım et (der)

ECCAS SIVSTEN
NETSVİS SACCE
13-"NETSVİS SACCE!"
Kahin kutsal görevi tamamladı

MUTAR UTU İREZ
ZERİ UTU RATUM

14-"ZERI UTU RATUM!"

Ayini yaptı usulüne uygun

ECITU IUHT RIACUL API RASIE

EiSAR iPA LUCAiR THUi UTiCE

15-"EISAR IPA LUCAIR THUI UTICE!"

Tanrılar orada saltanat sürdürdü (ama istediklerimizi) burada verdi

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

TULAR EiSNA SATH

1-"TULAR EISNA SATH!"

Sınırları tanrıya çiz

Tul	ar	eis	Na	saTH
TUL	AR	EIS	NA	SATH
Sınır	ları	tanrı	ya	çiz
ad	çoğul	ad	yönelme	eylem
	eki		durumu	

Ta SACNi

2-"TA SACNI!"

Bu tapınağın

Ta	sac	Ni
TA	SAC	N I
Bu	tapınak	ın
gösterme	ad	iyelik
adılı		eki

AC eisi NERiCN VACL

3-"AC EISI NERICN VACL!"

Sun tanrıya suyu, bir kısmı tanrı için yere dökülen içki (gibi)

AC	EiS	i	NERiCN	VACL
AC	EIS	I	NERiCN	VACL
Sun	tanrı	ya	suyu	bir kısmı tanrı için yere dökülen içki
eylem	ad	yönelme	ad	ad
		durumu		

Bu tümce devrik yapıldığı için eylem sonda değil baştadır

APLU THUi SRENAR TEV

4-"APLU! THUI SRENAR TEV!"

Aplu! Burada işaretler göster

APLU	THUi	SREN	AR	TEV
APLU	THUI	SREN	AR	TEV
Aplu!	burada	işaret	ler	göster
ad	gösterme	ad	çoğul	eylem
	adılı		eki	

FLERCHVA RATUM TUR
5-"FLERCHVA RATUM TUR!"

Törenin hepsini usulüne uygun ver (yerine getir –hediye et-)
FLER CHVA RATUM TUR
FLER CHVA RATUM TUR
Törenin hepsini usulüne uygun ver (yerine getir)
ad ad zarf eylem

iKAN NETSViS ALPNU APLUS TURUCE
6-"IKAN NETSVIS ALPNU APLUS TURUCE."

Budur kahinin memnuniyetle Aplu'ya sunusu
iKAN NETSViS ALPNU APLU S TURU CE
IKAN NETSVIS ALPNU APLU S TURU CE
Budur kahin(in) gönüllüce Aplu ya sunu su
gösterme ad zarf ad yönelme ad iyelik
adılı hali eki

VERS RACHTi
7-"VERS RACHTI!"

Ateş hazırla
VERS RACHTI
VERS RACHTI
Ateş hazırla
ad eylem

TURMS HATHRTHi
8-"TURMS HATHRTHI!"

Turms cömert ol
TURMS HATHRTHI
TURMS HATHRTHI
Turms cömert ol
ad eylem

THUi MUR TEVC SRENARTN
9-"THUI MUR TEVC SRENARTN!"

Burada dur göster işaretleri Tini(ye)*
THUI MUR TEV C SREN AR TN
THUI MUR TEV C SREN AR TN
Burada dur göster işaret (şekil) leri Tini(ye)
gösterme eylem eylem bağlaç ad çoğul ad
adılı eki

*TINI(S) :Olimpos dağının kralıdır, mutlak güce sahiptir. Roma'daki tanrılar tapınağının (Pantéon'unun) büyük bir tanrısıdır, en yüce tanrı olarak kabul edilir, hem yıldırımın efendisi hem de tanrılar kralıdır.

TURMS THUNZ SUTH

10-"TURMS THUNZ: SUTH!"

Turms önce -birinci kez-: bekle (der)

TURMS THU N Z SUTH

TURMS THU N Z SUTH

Turms bir (önce) -inci kez bekle-yerleş-
ad sayı sıfatı eylem

Burada "N" harfi, thu "bir" ve z "-inci kez" arasında yardımcı sestir

TURMS ESLZ ZICH

11-"TURMS ESLZ: ZICH!"

Turms ikinci kez : yaz (der)

TURMS ESL Z ZICH

TURMS ESL Z ZICH

Turms iki -nci kez yaz (der)
ad sayı sıfatı eylem

TURMS CIZ MiNi TES

12-"TURMS CIZ: MINI TES!"

Turms üçüncü kez : bana yardım et (der)

TURMS CI Z MINI TES

TURMS CI Z MINI TES

Turms üç -üncü kez bana yardım et
ad sayı sıfatı kişi eylem
adılı

NETSViS SACCE

13-NETSVIS SACCE!"

Kahin kutsal görevi (tamamladı)

NETSVIS SAC CE

NETSVIS SAC CE

Kahin kutsal görevi (tamamladı)

ad ad geçmiş
zaman eki

ZERi UTU RATUM

14-"ZERI UTU RATUM!"

Ayini yaptı usulüne uygun

ZERI UT U RATUM

ZERI UT U RATUM

Ayini yap tı usulüne uygun

ad eylem geçmiş
zaman eki

EiSAR iPA LUCAiR THUi UTiCE

15-"EISAR IPA LUCAIR THUI UTICE!"

	Tanrılar orada saltanat sürdü (ama istediklerimizi) burada verdi							
EIS	AR	IPA	LUCAIR	THUI	UT	I	CE	
EIS	AR	IPA	LUCAIR	THUI	UT	I	CE	
Tanrı	lar	orada	saltanat	sürdü	burada	ver	di	idi
ad	çoğul	gösterme	eylem	gösterme	eylem	geçmiş	hikaye	bileşik
	eki	adılı		adılı		zaman eki	zaman eki	

Yukarıda incelemesi verilen tümceler, biçimbilim ve söz dizim açısından Türkçeye çok benzemektedir. Kehanet süresince Etrüsk dilinde konuşulduğu bilinen bu 15 cümlelerin durum eklerini tablo halinde de gösterebiliriz. (Çizelge IX)

Yazıt NC : (Yazıt I)

:L ANIAC : SILFAN RA
 AR NAFLIS : CAINA L:
 AR NAFLIS : CAINA L:
 Sunak(lı) gemi kutsanmış orada

Not: Aynı sahneleri içeren NC ve AR yazıtlarını çevirirken, hem çoğul, hem emir olarak kullanılan “AR” sözcüğünün bu iki yazıtta sunak anlamında kullanılmış olduğunu gördük.

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

AR NAFLIS CAINA L:
 AR NAFLIS : CAINA L:
 Sunak(lı) gemi kutsanmış orada
 AR NAFLIS CAINA L:
 AR NAFLIS CAINA L:
 Sunak(lı) gemi kutsanmış orada
 Sıfat ad türemiş ad gösterme adılı

Yazıt AR : (Yazıt II)

LAIR IEMA : INMUR RA
 AR RUMNI : AMEI RIAL
 AR RUMNI : AMEI RIAL
 Sunak rumni : sunu’da krala ait (kralın himayesinde)

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

AR RUMNI : AMEI RIAL
 AR RUMNI : AMEI RIAL
 Sunak rumni sunu’da krala ait (kralın himayesinde)
 AR RUMNI AME I RIAL

AR	RUMNI	AME	I*	RIAL
Sunak	rumni	sunu	da	krala ait (kralın himayesinde)
ad	ad	ad	kalma	belirtisiz
			durumu	ad tamlaması

Etrüsk aynalarında da yazıtlar bulunmakta ve aynadaki resimlerle ilgili bilgiler verilmekte idi. Etrüsk aynalarının sap ve arka kısımlarına resimler kazınırdı. Etrüsk ayna geleneğinde resimler, bütünlük oluştururdu. (Yazıt III, Resim IV)

Camın henüz kullanılmaya başlanmadığı eski çağda aynalar genellikle metalden yapıldı. Etrürya bölgesi ile Roma'nın güneydoğusunda bulunan Préneste şehrinde (günümüzdeki Palestrina), zengin bir tarzda şekillendirilip üretilen metal aynalardan dünyada hala birkaç bin tane olduğuna inanılır. Bu aynalardan birçoğu hala piyasaya çıkarılmamış, birçoğu da özel bir tarz olarak kabul edilmemiştir.⁵⁵

Tanrıça Unı'yi Herkül'ü emzirirken gösteren ayna yazıt : (Yazıt III)

NERS : ACE

ECA : SREN

ECA : SREN

Bu : resim

CAN KI : AFT

TFA: IK NAC

TFA : IK NAC

TFA :bu doğum yeri

ELCREH

HERCLE

HERCLE

Herkül (ün)

LC LA INU

UNIAL : CL

UNI AL: CeL

Uni'nin : çağırdığı

ECS ARON a

A NORA : SCE

A NORA: SCE

O genç evli kadın(ı): tanırsın

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

*-de hali; bazen, “ai, ei, i” şeklinde olabildiği gibi bazen de “-de, -da” anlamındaki thi eklenerek yapılır. Ancak kelimenin sonundaki “i”nin kelimenin aslından mı yoksa –de halinin eki mi olduğunu ayırt etmek bazen zordur.

⁵⁵ Erişim [<http://www.sflt.ucl.ac.be/miroir/>] Erişim Tarihi: 03 Ağustos 2004

ECA : SREN

ECA : SREN

Bu : resim

ECA SREN

ECA SREN

Bu resim

gösterme ad

sıfatı

TFA: IK NAC

TFA : IK NAC

TFA :bu doğum yeri

TFA IK NAC

TFA IK NAC

TFA bu doğum yeri

(Bilinmiyor) gösterme belirtisiz ad
adılı tamlaması

HERCLE

HERCLE

Herkül (ün)

HERCLE

HERCLE

Herkül (ün)

ad

UNIAL : CL

UNI AL: CeL

Uni'nin : çağırdığı

UNI AL : CL

UNI AL CeL

Uni nin çağırdığı

ad tamlayan eylemsi (sıfat fiil)
durumu

“CL” sözcüğü, eskiden çok başvurulan bir yöntem olan dilde en az çaba kuralı gereği, kısaltma yapmak amacıyla böyle yazılmış olmalıdır, inceleme sırasında, kendi haline hiçbir anlam ifade etmediğini, ancak sesli harf eklendiği zaman anlam kazandığını gördüğümüz için en uygun olduğunu düşündüğümüz “e” sesli harfini eklemeyi uygun bulduk. Bu yöntem zaman zaman Etrüsk uzmanlarının başvurduğu bir yöntemdir. Polat Kaya, benzer bir uygulamayı, bu çalışmamıza aldığımız “mızrak taşıyan savaşçı” yazıtında uygulamıştır.

A NORA : SCE

A NORA: SCE

O genç evli kadın(ı): tanırsın

A NORA SCE

A	NORA	SCE
O	genç evli kadın(ı)	tanırsın
gösterme	sıfat tamlaması	eylem
adılı		

“An” kelimesi erkek ve kadın için “o” anlamında kullanılır. Ancak burada karşımıza “A” olarak çıkması, “n” harfinin tekrar edilmemesi için olmalıdır.

Yazıt HT : (Yazıt IV)

LA SVTEFA SVIT ENMREH ITSAF
FASTI HERMNE TIVS AFETVS AL
FASTI HERMNE TIVS AFETVS AL
Meşru günler(den) Turms ay’ı ömür boyu hediye

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

FasTI HerMNe Tivs aFeTvs al
FASTI HERMNE TIVS AFETVS AL
Meşru günler(den) Turms ay’ı ömür boyu hediye
FasTIı HerMNe TiV s aFeTvs al
FASTI HERMNE TIV S AFETVS AL
Yasal günler(den) Turms ay 1 ömür boyu hediye
ad tamlaması ad ad tamlayan belirtisiz ad
durumu ad tamlaması

Tanrıların elçisi, ticaretin ve pazarlamacıların, tüccarların patronlarının (işverenlerinin) ve hırsızların, kısacası, ekonominin tanrısı kabul edilen Turms’a yılın bir ayının adanması ve Turms ay’ı denmesinin temel mantığı, panayır ya da buna benzer büyük ve toplu ekonomik etkinliklerin bu ayda yapıldığını düşündürür. Ömür boyu hediye denmesi ise, bu ay’ın isminin kalıcılığını gösterir.

Yazıtları Türkçeleştirip incelemesini yaparken genellikle Etrüskçe sözlüğe bakıldı. Ancak, kimi zaman yazıtların İngilizce çeviri yazılarından da (transcripte) yararlanıldı.

Yazıt BS : (Yazıt V)

AINOR PA VRIL FAR AKRVR LEF
FEL RVRKA RAF LIRV AP RONIA
FEL RVRKA RAF LIRV AP RONIA.
(Yüce) Fel Rvrka(yı) sevindiriyorsun lyre (ile) yanında Ronia

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

FEL RVRKA RAF LIRV AP RONIA
FEL RVRKA RAF LIRV AP RONIA.

Fel Rvrka(yı) sevindiriyorsun lyre* (çalarak) yanında Ronia (ile)					
FEL	RVRKA	RAF	LIRV	AP	RONIA
FEL	RURKA	RAF	LIRU	AP	RONIA.
Fel	Rvrka (yı) sevindiriyorsun	lyre (ile)	yanında	Ronia	
ad	ad	eylem	ad	ad	ad

Etrüskçe yazıt ve belgeler kısmındaki resimli yazıtta görülebileceği gibi, bu yazıtta sevinçli bir anın ölümsüzleştirilmesi anlatılmıştır.

Yazıt HA, Kahin : (Yazıt VII)

SUTIF ERUTEF IRUL : NE
 EN : LURI FETURE FITUS
 EN: LURI FETURE FITUS
 İşte parlak nesil inançlı

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

EN : LURI FETURE FITUS
 EN: LURI** FETURE FITUS

İşte parlak nesil imanlı (sadakatlî)

EN :	LURI	FETURE	FITUS		
EN:	LURI	FETURE	FITUS		
İşte	parlak	nesil	inançlı	>>>	parlak nesil
gösterme	sıfat	ad	sıfat		sıfat tamlaması
adılı					

Etrüsklerin Ege denizinde de varlık gösterdiklerine kanıt oluşturabilecek örneklerden birisi de, Limni adasında bulunan, Poliokhni bölgesinin kuzeyindeki Kaminia köyünde, 1885 yılında bir kilise duvarında bulunan ve M.Ö VI. yüzyıla tarihlendirilen bir mezar taşındaki “mızrak taşıyan savaşçı” kabartma resmidir.

Kaminia köyünde bulunan bu yazıt (Yazıt VIII) aşağıda incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken Polat Kaya’nın yapmış olduğu çeviri yazıdan (transcripte) yararlanılmıştır. Eskiden sesli harf kullanımı yaygın olmadığından, metinlerin Türkçe anlamlarını bulmak amacıyla, Etrüskçe yazımlarının altında bulunan Latince karşılıklarından ayrı olarak, sesli harfler eklenerek cümlelerin Latince yazımları yeniden verilmiştir.

Limni adasında bulunan ve M.Ö VI. yüzyıla ait olduğu düşünülen, “mızrak taşıyan savaşçı” mezar taşındaki kitabe⁵⁶ :

Metin 1 :

*Bir çeşit müzik aleti

**Buradaki Luri kelimesi, yıldızların parlaklığı için kullanıldığından, göz kamaştırıcılığı ifade eden yıldız gibi terimi de yüklenebilir. (İşte yıldız gibi göz kamaştırıcı parlak nesil, imanlı)

⁵⁶ Erişim [<http://www.compmore.net/~tntr/lemstelea.html>] Erişim Tarihi: 18 Şubat 2005

PSANSR TMSAN TREI : PAS[⊗]N .APA .MAQ TSIRAKAT : REKA TTPAN : I : ESAPTH
HTPASE : I : NAPTT AKER : TAKARIST QAM. APA. N[⊗]SAP : IERT NASMT RSNASP
HTPASE : I : NAPTT AKER : TAKARIST QAM. APA. NÇSAP : IERT NASMT
RSNASP
HaTaPASE : I : aNAaPaTaTa AKER : TAKARISTe QAM. APA. aNÇaSAP :
IERaTa aNASaMaTa eRSeNASaP
Merhum : ey : ana babası dede dürüst insan : Takariste (yer adı olmalı) Kam(ı).
Baba. Burada yatıp : ey er ata anamın atası er sen ölüp

Metin 2 :

SAQSI TSAN TREI TT[⊗]NSQEI : SQA : I : .SK[⊗]PAS[⊗]N : MAPA .I : MAQ : SIAS[⊗]N
N[⊗]SAIS : QAM : I. APAM : N[⊗]SAP [⊗]KS. I : AQS : IEQSN[⊗]TT IERT NAST ISQAS
NÇSAIS : QAM : I. APAM : NÇSAP ÇKS. I : AQS : IEQSNÇTT IERT NAST
ISQAS
aNÇaSAIS : QAM : I. APAM : aNÇaSAP iÇeKeSi . I : AQaS : IEQiSeNÇTaTa
IERaTa aNASaTa ISaQAS
Burada(ki) tanrı : Kam : ey babam : burada yatıp yerin efendisi (olgun kişisi). Ey :
ağa (bey) : ey ikiz(lerin) dede(si) ey er ata anam atası ey saka ekesenç [=ikiz?]

Metin 3, satır 1 :

ANT REQTT : TT[⊗]NSQE : TSAI TREI : EPAS[⊗]NA SKTP : SIQSAPTH
HTPASQIS : PTKS AN[⊗]SAPE : IERT IAS : EQSN[⊗]TT : TTQER TNA
HTPASQIS : PTKS ANÇSAPE : IERT IAST : EQSNÇTT : TTQER TNA
HaTaPASaQIS : aPaTaKaS ANÇaSAPE : IERaTa IASaTa :EQiSeNÇTaTa:
TaTaQER aTaNA
Merhum kişi : baba atası burada yatıp : ey er ata ey akıllı ata : ikiz(lerin) dede(si) :
atak er ata ana

Metin 3, satır 2 :

EKTP : ?[↑] ST : SARA : TSITPE : SAQASI : TSPARAH : MTR
RTM : HARAPST : ISAQAS : EPTIST : ARAS : TS [↑]? : PTKE :
RTM : HARAPST : ISAQAS : EPTIST : ARAS : TS 50? : PTKE :
eRaTaM : HARAPaSaTa : ISAQAS : EPeTeISTe : ARAS : TaS 50? : aPaTaKE :
Er atam : kahin ata : ey saka : Hephaistia (Limni adasında bir kasaba) : aile ocağında:
yaş 50? : baba ata bu (ara = aile ocağı)

Metin 3, satır 3 :

SAMTA : ISQA : MK MAPA : ISK[⊗]PAS[⊗]N : ISQA : SAQSI
ISQAS : AQSI : N[⊗]SAP [⊗]KSI : APAM KM : AQSI : ATMAS
ISQAS : AQSI : NÇSAP ÇKSI : APAM KM : AQSI : ATMAS
ISaQAS : AQaSI : aNÇaSAP iÇeKeSI : APAM KaM : AQaSI : ATaMAS
Ey saka : ağası : burada yatıp yerin efendisi (olgun kişisi) : babam Kam : ağası atama

Mezar taşına yazılmış olan “mızrak taşıyan savaşçı” kitabesinin aslı Yunan harfleriyle yazılmıştır. Ancak, bu kitabe Etrüsklere ait olduğu için Latin harflerine denk gelecek şekilde Etrüsk harfleriyle yazımı da verildi.

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

Metin 1 :

HTPASE : I : NAPTT AKER : TAKARIST QAM. APA. N^oSAP : IERT NASMT RSNASP
HaTaPASE : I : aNAaPaTaTa AKER : TAKARISTe QAM . APA .aNÇaSAP :
IERaTa aNASaMaTa eRSeNASaP
Merhum : ey : ana babası dede dürüst insan : Takariste (yer adı olmalı) Kam(1).
Baba. Burada yatıp : ey er ata ananın atası er sen ölüp

HATAPASE

1. HATAPASE

Merhum
HATAPASE
HATAPASE
Merhum
Sıfat

I

2. I

İ (=iy)
I
I : i (=iy)
Ey
Ünlem

aNAAPATATA

3. ANAAPATATA

Ana baba(sı) dede		
aNA	APA	TATA
ANA	APA	TATA
Ana	baba	dede
ad	ad	ad

AKER

4. AKER

Dürüst insan
AK ER
AK ER
Dürüst insan
Sıfat tamlaması

TAKARISTE

5. TAKARISTE

Takariste
TAKARISTE
TAKARISTE
Takariste (yer adı olmalı)
Bulunma eki

QAM
6. QAM
Kam(1)
QAM
KAM
Kam(1)
ad

APA
7. APA
Baba (Ata)
APA
APA
Baba
ad

ANÇASAP
8. ANÇASAP
Buradayatıp
ANÇA S AP
ANÇA S AP
Burada yatıp
adıl iyelik zarf eylem
eki

IERATA
9. IERATA
Ey er ata
I ER ATA
I ER ATA
Ey er ata
Ünlem ad ad

ANASAMATA
10. ANASAMATA
Ana(mın)ata (sı)
ANA S AM ATA
ANA S AM ATA
Ana mın ata (sı)
ad iyelik kişi ad
eki adlı

am : olmak

ERSENASAP

11. ERSENASAP

Er sen ölüp

ER	SEN	ASAP
ER	SEN	ASAP
Er	sen	ölüp
ad	kişi	zarf eylem
	adılı	

Yazıtın birinci metninde, yazıtı yazan (ya da yazdıran) kişinin anne tarafından dedesi için yaktığı ağıt verilmiştir. Yuğ da denen ağıtlarda kişi hakkındaki bilinmesi ya da övülmesi gereken bütün bilgiler verilir. Verilen bilgilerden ölen kişinin, dürüst bir insan olduğu ve Takariste denen yerin Kam'ı olduğu anlaşılıyor.

Metin 2 :

N⁰SAIS : QAM : I. APAM : N⁰SAP ⁰KS. I : AQS : IEQSN⁰TT IERT NAST ISQAS
aNÇaSAIS : QAM : I. APAM : aNÇaSAP iÇeKeSi . I : AQaS : IEQiSeNÇTaTa
IERaTa aNASaTa ISaQAS

Buradaki tanrı : Kam(ı) : ey babam : burada yatıp yerin efendisi (olgun kişisi). Ey : ağa (bey) : ey ikiz(lerin) dede(si) ey er ata ana(m) ata(sı) ey saka ekesenç [=ikiz?]

AN⁰ASAIS

12. ANÇASAIS

Burada	ki	tanrı
AN ⁰ A	S	AIS
ANÇA	S	AIS
Burada	ki	tanrı
Yer zarfı	iyelik	ad
	eki	

>>>> buradaki tanrı
sıfat tamlaması

QAM

13. QAM

Kam(ı)
QAM
KAM
Kam
ad

I

14. I

İ (=iy)
I
I : i (=iy)
Ey
Ünlem

APAM

15. APAM

Baba m
APA M
APA M
Baba m
ad iyelik
adılı

ANÇASAP

16a. ANÇASAP

Buradayatıp
ANÇA S AP
ANÇA S AP
Burada yatıp
Yer zarfı iyelik zarf eylem
eki

İÇEKESİ

16b. İÇEKESİ

Yer(in)efendisi (olgun kişisi)
İÇ EKESİ
İÇ EKESİ
Yer(in) efendisi (olgun kişisi)
Tamlayan tamlanan
eki eki

>>> yerin efendisi
belirtili ad
tamlaması

I

17. I

İ (=iy)
I
I : i (=iy)
Ey
Ünlem

AQAS

18. AQAS

Ağa
AQA S
AQA S
Ağa
Sıfat aidiyet
eki

I

19. I

İ (=iy)
I

I : i (=iy)

Ey

Ünlem

EQISE⊗TATA

20. EQİSENÇTATA

İkiz dede

EQISE⊗

TATA

EQİSENÇ

TATA

İkiz(lerin)

dede(si)

sayı sıfatı

ad / sıfat

IERATA

21a. IERATA

Ey er ata

I

ER

ATA

I

ER

ATA

Ey

er

ata

Ünlem

sıfat

ad

ANASATA

21b. ANASATA

Ana(m) ata(sı)

ANA

S

ATA

ANA

S

ATA

Ana(m)

ata(sı)

ad

iyelik

ad

eki

ISAQAS

22. ISAQAS

Ey saka

I

SAQA

S

I

SAQA

S

Ey

saka

Ünlem

ad

iyelik

Eki

Yazıtın ikinci metninde, ölen kişinin ikiz torunları bulunduğu, bölgenin sözü dinlenir kişisi olduğu anlatılıyor. Onu ululamak amacıyla tanrının Kam'ı olduğu özellikle vurgulanıyor.

Metin 3, satır 1 :

HTPASQIS : PTKS AN⊗SAPE : IERT IAS : EQSN⊗TT : TTQER TNA

HaTaPASaQIS : aPaTaKaS ANÇaSAPE : IERaTa IASaTa :EQİSeNÇTaTa:

TaTaQER aTaNA

Merhum kişi: baba atası burada yatıp: ey er ata ey akıllı ata: ikiz(lerin) dede(si) : atak
er ata ana

HATAPASAQIS

23. HATAPASAQIS

Merhum kişi	
HATAPASA	QIS
HATAPASA	QIS
Merhum	kişi
Sıfat	ad

APATAKAS

24a. APATAKAS

Baba		
APA	TAKA	S
APA	aTAKA	S
Baba	atası	iyelik
ad	ad	eki

ANÇASAP

24b. ANÇASAP

Buradayatıp		
ANÇA	S	AP
ANÇA	S	AP
Burada		yatıp
adıl	iyelik	zarf eylem
	eki	

IERATA

25a. IERATA

Ey er ata		
I	ER	ATA
I	ER	ATA
Ey	er	ata
Ünlem	sıfat	ad

IASATA

25b. IASATA

Ey	akıllı	ata
I	AS	ATA
I	AS	ATA
Ey	akıllı	ata
Ünlem	sıfat	ad

>>> akıllı ata
sıfat tamlaması

EQİSENÇTATA

26. EQİSENÇTATA

İkiz(lerin) dede(si)	
EQİSENÇ	TATA
EQİSENÇ	TATA

İkiz(lerin) dede(sı)
sayı sıfatı ad / sıfat

TATAQER
27a. TATAQER
Atak er
TATAQER
TATAQ ER
Atak er
sıfat ad

>>>> atak er
sıfat tamlaması

ATANA
27b. ATA NA
Ata
ATA NA
Ata na
Ata
ad ilişki
gösteren ek

Yazıtın üçüncü metninin birinci satırında, ölen kişi için yine övgüler yapılmakta ve onun hayatta iken yiğit, akıllı bir insan olduğu belirtilmektedir.

Metin 3, satır 2 :

RTM : HARAPST : ISAQAS : EPTIST : ARAS : TS ↑? : PTKE :
eRaTaM : HARAPaSaTa : ISAQAS : EPeTeISTe : ARAS : TaS 50? : aPaTaKE :
Er atam : kahin ata : ey saka : Hephaistia (Limni adasında bir kasaba) : aile ocağında
(ara = aile ocağı) : yaş 50? : baba ata bu

ERATAM
28. ERATAM
Er atam
ER ATA M
ER ATA M
Er ata m
sıfat ad iyelik
adılı

HARAPASATA
29. HARAPASATA
Kahin ata
HARAPAS ATA
HARAPAS ATA
Kahin ata
sıfat ad

>>>> kahin ata
sıfat tamlaması

ISAQAS

30. ISAQAS

Ey saka

I

SAQA

S

I

SAQA

S

Ey

saka

ünlem

ad

iyelik

eki

EPETEISTE

31. EPETEISTE

Hephaistia

EPETEISTE

EPETEISTE

Hephaistia (Limni adasında bir kasaba)

Yer ismi

ARAS

32. ARAS

Aile ocağında

ARA

S

ARA

S

Aile ocağı

nda

belirtisiz

bulunma

ad tamlaması

hali

TAS ↑

33. TaS50

Yaş elli

TAS

↑

TaS

50?

Yaş

elli

ad

sayı

sıfatı

APATAKE

34. APATAKE

Baba ata bu

APA

TA

KE

APA

aTA

KE

Baba

ata

bu

sıfat

ad

gösterme

sıfatı

Yazıtın üçüncü metninin ikinci satırında, ölen kişinin kâhinliğinden, 50 yaşlarında öldüğünden söz ediliyor. Ancak; ikinci metin, üçüncü metin ikinci satır, üçüncü metin üçüncü satırda geçen saka sözcüğü, Türkçedeki “hey koca kurt hey, sen bu hallere düşecek adam mıydın?” gibi bir sitemi hatırlatıyor. Bu sitemin altında

yatan ise, ölen kişinin güçlü, yiğit, sözünün eri ve hala tuttuğunu koparabildiği elli yaşlarında beklenmedik bir zamanda ölmesinden dolayı, yazıtı yazan (ya da yazdıran) kişinin ne yapacağını bilemeden, şaşkın bir halde biraz hayret, biraz da sitem belirtisi olarak yukarıdaki sözleri ifade ettiği düşünülebilir.

Metin 3, satır 3 :

ISQAS : AQSI : N^QSAP ^QKSI : APAM KM : AQSI : ATMAS

ISaQAS : AQaSI : aNÇaSAP iÇeKeSI : APAM KaM : AQaSI : ATaMAS

Ey saka : ağası : burada yatıp yerin efendisi (olgun kişisi) : atam Kam : ağası atama

ISAQAS

35. ISAQAS

Ey saka

I SAQA S

I SAQA S

Ey saka
ünlem ad iyelik
eki

AQASI

36. AQASI

Ağası

AQA S

AQA SI

Ağa sı

sıfat yükleme
durumu

AN^QASAP

37a. ANÇASAP

Buradayatıp

AN^QA S AP

ANÇA S AP

Burada yatıp
adıl iyelik bitimli eylem
eki

Eylemler çekimli hallerde bile ek alabildikleri halde, “yatmak” eyleminin burada ek alma olasılığı ortadan kalktığı için “yatıp” sözcüğü bitimli eylemdir.

I^QEKESI

37b. İÇEKESİ

Yer(in)efendisi (olgun kişisi)

I^Q EKESI

İÇ EKESİ

Yer(in) efendisi (olgun kişisi) >>> yerin efendisi

	tamlayan eki	tamlanan eki	belirtili ad tamlaması
APAM			
38a. APAM			
Babam			
APA		M	
APA		M	
Baba		m	
ad		iyelik adılı	
KAM		KM	
38b. KAM		KM	
Kam		kimi	
KAM		KM	
KAM		KM	
Kam		kimi (gibi)	
ad			

Din adamı anlamında kullanılan KAM kelimesinin, hem “QAM” şeklinde hem de “KM” şeklinde yazıldığı konusunda bu kitabeyi okuyan Polat KAYA’dan ayrılıyoruz. “QAM” kelimesi din adamı anlamında kullanılan “KAM”ın karşılığıdır. Ancak, “KM” kelimesi P. KAYA’nın söylediği gibi “KAM” anlamında değil “kimi (gibi)” anlamında kullanılmış “babam kimi (gibi)” şeklinde okunmalıdır. Ancak her iki yorumu da vermeyi uygun gördük.

AQASI	
39. AQASI	
Ağası	
AQA	S
AQA	SI
Ağa	sı
sıfat	yükleme durumu

ATAMAS			
40. ATAMAS			
Atama			
ATA	M	A	S
ATA	M	A	S
Ata	m	a	
ad	iyelik adılı	yönelme durumu	iyelik eki

Limni adasındaki Kaminia köyünde 1885 yılında bir kilise duvarında “mızrak taşıyan savaşı” mezar taşı bulunmuştur. Yukarıda incelemesi yapılan bu mezar taşı yazıtın, M.Ö VI. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. Yazıtta geçen, aynı içerikteki

bazı sözcüklerden birinin yazımında, bazı sessiz harflerin arasında sesli harf kullanılırken, aynı anlam ve yazılıştaki diğer kelimenin yazımında önceki sözcükte olduğu gibi sesli harf kullanılmadığı görülür. Bu şekilde yazılmış sözcükler, dilde en az çaba kuralı gereği, kısaltma amacıyla yazılmış olmalıdır.

Aninas mezar yazıtı, AN 1: (Yazıt X)

Sulev:onra:sanIna

anI nas:arno:velus

ANI NAS: ARNO: FELUS:

Ani doğ(ur)du :Arno(ya) : göm(ül)ü

xIxxsIlIva:laIta:sulIv]kao

oak]vIlus:atIal:avIlIsXXXIx

PRV Ki FILUS: ATIA Le: AFILS XXXIX şeklinde değil

OAK KS VILUS: ATIAL: AVILS XXXIX şeklinde okunmalı]= (x / ks)

O dürüst kişi oğul(un) : anne(si)nin: yaşı 39

Etrüsk alfabesinde, “v” harfinin hem “F” ve hem de “V” harf değeri vardır. Burada “V” olarak okunmasının nedeni, sözcüğe bütün olarak bakıldığında yaş, yıl kelimelerinden birinin gelmesi gerektiği anlaşılır. Bu, “AFILS” değil, “AVILS” şeklinde olduğu zaman karşılanabiliyor. Bu yüzden, Aninas mezar yazıtı, AN 1’deki “v” harfinin ses değeri “F” değil “V” dir.

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

anI nas:arno:velus

ANI NAS: ARNO: VELUS:

Ani doğ(ur)du :Arno(ya) : göm(ül)ü

anI nas arno velus

ANI NAS ARNO VELUS

Ani doğurdu Arno(ya) gömülü

ad eylem ad eylemden isim

NA doğum anlamındadır; ancak “S” aidiyet bildirdiği için “NAS” “doğuma sahip –doğurmuş / doğurdu-“ anlamı verir. Aynı şekilde VELUS kelimesindeki “S” harfi aidiyet bildirdiği için ve bu bir mezar yazıtı olduğundan “gömülmeye sahip –gömülü-“ anlamı çıkar.

o ak] vilus:atIal:avIlIs xxxIx

O AK KS VILUS : ATIAL : AVILS XXXIX

O dürüst kişi oğul(un) : anne(si)nin : yaşı 39

o ak] vllu s atI al avIlIs xxxIx

O AK KS VILU S ATI AL AVILS XXXIX

O dürüst kişi oğul (un) anne(si) nin yaşı 39

kişi sıfat ad ad iyelik ad ilgi ad sayı

adılı eki hali sıfatı

Mezar yazıtlarında, tıpkı eski Türk yazıtlarında olduğu gibi, genel olarak en çok dikkati çeken sözler; yiğitlik, dürüstlük, gençlik, ululuk, sahip olduklarıyla övmek gibi unsurlardır. Bu yazıtta da ölen kişinin dürüstlüğünden ve annesinin, dolayısıyla ölenin, genç olduğundan söz ediliyor.

Prens Metelis heykelinin eteğindeki yazıt : (Yazıt XI)

sİletem Is elua
Aule sI metellIs
AULE SI METELIS
Prens(in) bizzat kendisi (olan) Metelis

el aİsef ef
fe fesİa le
FE FESIA LE
Senin elde ettiğini orada

ecet serelf nec İsnelc
cLensI Cen fleres tece
CLEN SI CEN FLERES TECE
oğlunun kurdu(ğu) Velere ailesi korudu

E nİnet el snas
sans le tenİn e
SANS LE TENIN E
neslini(kanını) orada tuttu kullanma hakkı

scİlf sİk senİrut
turİnes kİs flİcs
TURINES KIS FLICS
Turin halkı(nın) kişi(liği) Ulıcs(indir)

Yukarıda verilen cümlelerin incelemesi:

Aule sI metellIs
AULE SI METELIS
Prens(in) bizzat kendisi (olan) Metelis
aule sI metellIs
AULE SI METELIS
prens(in) bizzat kendisi (olan) metelis
ad adil ad

fe fesİa le
FE FESIA LE
Senin elde ettiğini orada
fe fesİa le
FE FESIA LE

senin elde ettiğini orada
adıl eylemden ad gösterme adılı

cLensI Cen fleres tece

CLENSI CEN FLERES TECE

oğlunun kurdu(ğu) Velere ailesi korudu

clen	s	I	Cen	fleres	tece
CLEN	S	I	CEN	FLERES	TECE
Oğlu	n	un	kurdu(ğu)	Velere ailesi	korudu
ad	iyelik	ilgi eki	sıfat eylem	ad tamlaması	eylem
	eki				

“s” harfi çoğu yerde iyelik bildirmesine rağmen bazen, Veleres kelimesinin sonundaki “s” harfi gibi, güney Etrüsk şehirlerinde aile isimlerinde soyadına eşdeğer olarak kullanılır.

sans le tenIn e

SANS LE TENIN E

neslini(kanını) orada tuttu kullanma hakkı

sans	le	tenIn	e
SANS	LE	TENIN	E
neslini (kanını)	orada	tuttu	kullanma hakkı
ad	gösterme	eylem	ad tamlaması
	adılı		

Bu yazıtı incelerken İngilizce yapılmış çeviri yazıdan (transcripte) yararlandık. TENIN E derken geçen “E” sözcüğü, Latince “EX = iktidarı kullanma hakkı” anlamından kısaltılmış ya da, Etrüskçenin etkisiyle Latinceye geçerken “x” harfi almış olabilir. Her iki olasılıkta da bu, Etrüskçe ve Latince arasındaki etkileşimi gösterir.

turInes kIs flIcs

TURINES KIS FLICS

Turin halkı(nın) kişi(liği) Ulıcs(indir)

turIn	es	kIs	flIcs
TURIN	ES	KIS	FLICS
Turin	halkı(nın)	kişi(liği)	Ulıcs(indir)
ad	ad	ad	ad

“Turines” kelimesinin sonundaki “es” takısı bir yerin halkı anlamında kullanılan “-li, -lı” karşılığıdır. “KIS” kelimesinin karşılığı olarak verilen “kişi(lik)” kelimesi, “yönetici, idare edici, hükümdarlık hakkı” gibi anlamlara karşılık gelir. FLICS kelimesi muhtemelen ULICS (Ulysses / Odysseus) ismidir.

6. ETRÜSKÇE SÖZCÜKLER VE TÜRKÇE KARŞILIKLARI

Milletler; ne kadar üstün bir uygarlık düzeyine ulaşırlarsa ulaşsınlar, mutlaka çevrelerinde yaşayan toplumlarla sözcük alışverişinde bulunurlar. Baskın kültürler az sayıda sözcük alırken alt konumdaki kültürler daha çok sözcük alırlar.

Etrüskçe sözcükleri araştırırken, Latinceden geçen sözcüklerle de karşılaşıldı. Ancak, Etrüskçe sözcükler ve Türkçe karşılıkları verilirken Latinceden geçen sözcükler verilmemeye çalışılmasına rağmen, yine de gözden kaçmış olanlar olabilir. Bu güne kadar çözülebilen Etrüskçe sözcüklerden bir kısmı alfabetik olarak Türkçe karşılıklarıyla birlikte aşağıda verilmiştir.

A

Acal(v)e	:haziran ayında
Acil(u)	:çömlekçi
Acnanas	:yuvarlak bir delik açmak, kaldırmak, katlanmak
Açapri	:testi
Ais, eis	:ilah, tanrı
Aisna	:tanrıya ait, kurban, ayine ait
Al(i)ce	:adak, adanmış, hediye edilmiş
Aliça	:sunmak, hediye
Alpan	:teşekkür hediyesi
Alpnu	:memnuniyetle, gönüllüce, hediye
Am	:olmak
Amce	:idi, oldu
Ampilie	:mayıs ayında
An	:o (erkek ve kadın için)
Apa	:baba
Apana	:babayla ilgili
Apa nacna	:dede
Apirase	:nisan ayında
Ar-ce	:yaptı
Atimica	:akrabalar, kıyaslamalar
Ati	:anne
Ati nacna	:büyükanne
Avil	:yıl
Avils	:yaş
Azaru(a)	:iyi, hoş?

B

Bintial	:gölge, ruh
---------	-------------

C

Calus(u)	:mükemmel, en iyi
Cana (caina)	:kutsanmış nesneler
Caper	:pelerin, manto
Caper heci	:(ayine ait) pelerin
Ceça	:antlaşma
(ce)hen	:dış, dıştaki
Cel	:dünya, toprak, arazi, yeryüzü
Celi	:eylül ayında
CelUCA	:defnetme
Cenu	:inşa edilmiş
Cerichunce	:inşa etmek, inşa edilmiş
Ce(ri)nu	:inşa edilmişti
Cesu	:gömüldü
Cipen, cepen, pen	:alt, aşağıdaki
Cletram	:döküntü, çer çöp, masa?
Culiçna	:kase, çanak
Cver(a)	:heykel, sanat eseri, kutsanmış nesneler

E

Eca	:bu, şu
Eclti	:burası
Elan	:oğlan, oğul
Eleiva	:yağ
Eleivana	:yağ fıçısı
Elsem zatrum	:on sekiz
Ena	:bugün, şimdi
Eslz	:iki kez
Eter(a), eterti	:bir vatandaş sınıfı üyesi
Eterav	:köle

F

Fase	:ilahların şerefine içkinin bir kısmının yere dökülmesi
Fasena	:ölülerin şerefine içki içmek için kullanılan içki kabı
Favin	:inmek, çökmek, düşmek?
Faviti	:batı tarafta
Fersu	:maske
Fler	:kurban, ayine ait, sunu
Flere	:ilah, tanrıça, heykel, bağış

H

Hamfa	:sağ taraf
Hatna	:mutlu
Heva	:hepsi, her biri
Hilar	:işaretsiz
Hintha hinthiu	:durmak, bitmek, şeytani, cehennemi

Hinthial	:can (merhum), gölge, hayalet
Hiul(s?)	:baykuş(lar?)
Huin	:yay, ilkbahar, pınar, sürmek
Hupnina	:tabut
Huşıur	:çocuklar
Huşlna	:(şarap) maşrapa?

I

İlucu	:dönem, ayın bir kısmı
İn	:o, onu, ona
İşveita, eşvita	:takip eden, sonraki gün

K

Kanna, cana	:kıymetli parça, sanat eseri
Kanna, cana	:uzun elbise, dikme mezar taşı
Kapra	:tabut
Kela	:kiler
Ki	:üç
Ki zatrum	:yirmi üç
Kialç	:otuz
Kiem zatrum	:on yedi
Klan	:erkek çocuk
Klan tunçulta	:üvey erkek çocuğu
Klanti	:evlatlık erkek çocuk
Krankru	:kedi?, panter

L

Laiva	:sol taraf
Lasa	:gelin
Lauçum	:kral
Lauta	:aile
Lautn	:malik olma, iyelik
Lautni / Launt-i / Lautin	:köle, azatlı köle, hizmetçi
Lautnita / Launt-ta	:kadın köle, azatlı kadın köle
Lautun	:aile, kabile
Leçtumuza	:küçük testi
Leine	:...nın yaşında
Leint	:olgun yaş, yaşlı kadın
Leu	:(dişi) aslan
Lupu	:ölmek, ölü
Lupu-ce	:öldü
Luri	:süs, parlaklık (yıldızların)

M

Mal(e)na	:ayna (bronzdan)
Ma(n)	:anıt, taş mezar
Mariş	:uşak, köle
Mariş	:bebek, oğlan çocuğu
Mariş	:damat, genç
Maru	:dini toplumun lideri
Mean	:çocukluk dönemi, gençlik dönemi
Meç	:hanımefendi, kraliçe
Metlum	:kasaba, ilçe
Mi, mini	:ben, benim
Mlaç / mlaka	:iyi, güzel
Mul	:adamak, tahsis etmek, ithaf etmek
Mulu (mulu-ne)	:yapmıştı
Muluvanece	:adak, adanmış, hediye edilmiş
Murş	:tabut, dar boğazlı vazo
Mutna	:tabut, sanduka, küçük kutu

N

Nape(r)	:kenar taşı, sınır taş(lar)ı
Nefis	:erkek torun
Nefts	:erkek yeğen
Netsvis	:kahin, hayvan bağırsağından geleceği okuyan

P

Papals	:dedenin erkek ve kız torunu
Pent(u)na	:yazılı taş, dikme taş
Penza	:daha alçak kısım / bölüm
Per(a)	:ev
Pruçum	:testi
Prum(ath)s	:büyük erkek yeğen
Puia	:eş, karı
Pulum(cva)	:yıldız(lar)
Purtb	:diktatör

Q

Qutum	:kulplu su kabı, sürahi
Qutumzu	:küçük maşrapa (süzme için)

R

Rasna, rasenna	:halk, şehir halkı, Etruryalı, Etrüsk dili
Ruva	:kardeş, din kardeşi

S

Sa	:kendisi
Sacni	:vatandaş(lar), tapınak
Sar	:on
Scuna	:yer, meydan, oda, mevki
Sealç	:altmış
Sec, seç / sex	:kız çocuğu
Seç fartana / hartna	:üvey kız çocuğu
Snenat	:hanımefendinin kız hizmetçisi
Snuiaf	:-kadarıyla
Spanti	:ölülerin şerefine içki içmek için kullanılan içki kabı
Spur(a), şpur	:şehir, kent, büyük kasaba
Srancza	:üstteki kısım / bölüm
Sren, sran	:şekil, tasvir, görünüş, resim
Srenc	:yukarı, üst
Sutbi	:mezar
Suthi	:mahzen, mezar, yeraltı mezar odası
Suthina	:mezar hediyesi
Svalce	:yaşadı

Ş

Şians	:başlangıç, plan, tasarı
Şunteruza	:kapalı silindir şeklinde kilden yapılmış vazo veya kutu
Şuris	:kutsanmış nesneler
Şurnu	:ısmarlamak? Vasiyetname? emir?
Şut	:-e doğru koymak, yerleştirmek

T

Tamera	:mezar odası
Tamera	:küçük oda, inziva odası
Tamce	:yaptı
Tata	:dede
Taura	:kutsal su kabı
Tenu	:davrandı
Terce	:koydu
Teşam	:gömme, defin
Teta	:büyükanne
Tetals	:büyükannenin erkek ve kız torunu
Teur	:levha, ödül
Tevarat	:hakem
Tezan	:yön, yol
Tafna, tapna	:içecek kabı, fincan, kapak
Taura	:mal, mülk, özellik
Temias	:itaat edilmiş
Tes	:monte etmek
Tesan	:kap, şafak, seher
Teşviti	:doğuda / doğuya

Tevru	:boğa
Ti	:-de, gıcırtı?
Tina	:ibrik
Tu	:bir
Tui, tuves	:burada, içinde, içeride
Tunçulta	:özel, kişisel
Tunem kialç	:yirmi dokuz
Tunem zatrum	on dokuz
Tunz	:önce, birinci
Tuta	:namuslu, önceden evlenmiş
Tıv	:ay ve takvim ayı
Tin	:gün, gündüz, zaman, devir
Tinia	:gündüz
Tinscvil	:kutsanmış nesneler
Tiur	:ay (zaman)
Tmia	:tapınak, mabet
Trepu	:esnaf, marangoz
Trut	:sürgü, ok gibi fırla(t)mak, atmak, çiğnemedi yutmak?
Trutnut	:kahin
Tul	:kenar, sınır, arazi
Tunsa	:kuğu
Tupi	:cezalandırma, ceza
Tur	:vermek, hediye etmek, hibe etmek, sunmak
Tur(u)ce	:verdi, ayırdı, adadı, adanmış, hediye edilmiş
Tus	:tabut, yer (yeraltında)
Tuti	:söz vermek, yemin etmek
Tutina	:adak olarak verilen hediye

U

Un	:fıçı musluğu (içki gibi)
Una	:akıcı, dere, çay
Usil, Uşil	:güneş
Uşil	:güneydeki?

V

Vertun	:birkaç çeşit kap
Vinum	:şarap

Z

Zam(a)ti	:yaka iğnesi
Zamtic	:altın
Zatrum	:yirmi
Zelar	:duvar hücresi, oyuk
Zeri	:ulaşılabilir su
Zeri	:serbest, özgür, boş kişi

Zeri	:sakin, durgun (gökyüzü, hava)
Ziç	:kaydetmek, bilgi?, kitap, mektup?
Ziçu	:katip, yazar
Ziçuçe	:yazılmış, oyulmuş
Ziebu	:yazmak
Zilaç	:bir çeşit yetkili memur, bir çeşit hakim
Zilatb	:yönetimci
Zilat	:dini görevli
Zinace	:çömlek imalatı
Ziv(a)	:akrabalar, kıyaslamalar

III. BÖLÜM

1. SONUÇ

Etrüsk uygarlığının yıkılmasının üzerinden yaklaşık olarak 2050-2500 yıl geçmiştir. Ancak, buna rağmen, onların kültürel mirası hala gücünü göstermekte ve insanlığın ilgi odağı olmaya devam etmektedir.

Etrüsklerin, İtalya yarımadasına nereden geldiği ve kökenlerinin hangi coğrafyaya dayandığı konusunda araştırmacılar arasında farklı görüşler olmasına rağmen, onların çıkış noktasının Asya olduğu konusunda ağırlıklı olarak ortak bir görüş vardır.

Etrüskler, Hint-Avrupa dil grubundan olan insanların tavırlarından farklı tavırları, değişik görünüşleri ve yaşantıları ile İtalya'ya sonradan geldiklerini hemen hissettirirler. Bu yüzden de, İtalya yarımadasında yaşayan insanlarla sürekli çekişme ve savaş halinde olmuşlardır.

Etrüskler, gittikleri İtalya'da karşılaştıkları, geri kalmış köy kültürü içinde yaşayan yerli toplumlara, hem üstün bir kültürle geldikleri ve hem de savaşçı bir yapıda oldukları için kolaylıkla üstünlük sağlamışlar, alışkın oldukları sıkı yetki düzeni nedeniyle de zorlukla karşılaşmadan köklü bir yönetim kurabilmişlerdir.

Etrüskler, denizci bir kavim oldukları için, Ege ve Akdeniz'de denizcilik de yapmışlar, o dönemde Akdeniz havzasında bulunan uygarlıklarla ilişki içerisinde olmuşlar, onlarla savaşmanın yanında ticaret de yapmışlardır. Savaşçı bir toplum oldukları için ticaret mallarının güvenliğini sağlamakta sıkıntı çekmemişler ve ticari alanda da varlık göstererek zengin bir uygarlık kurmuşlardır.

George Thomson, Etrüsk dilinin Kafkasya'da halen konuşulan dillerle bağlantılı⁵⁷ olduğunu belirtir. Trombetti ise, Helenleşme öncesinde, Hint-Avrupa dillerinin Ege denizinde bulunan bir dalı ile, Kafkas dillerinden meydana gelen bir yığın ölü dilden Etrüskçenin oluştuğunu ileri sürer. Ancak, Ege denizindeki Limni adasında bulunan ve Yunan harfleriyle yazılan mezar taşı bile onu doğrulamaz. Çünkü, Etrüsklerin dili bölgeye yabancısıdır ve İtalya coğrafyasında konuşulmayan Türk dili gibi sondan eklemelidir. Bu yüzden, Hint-Avrupa dilleriyle, komşuluk dışında, başka bir bağlantısı yoktur.

Etrüskler, Romanın kuruluşuna zemin hazırlayıp kurumlarıyla onun altyapısını hazırlamalarına rağmen, kendi tarihlerini yazma konusunda tıpkı Türkler gibi pek istekli olmamışlar, kendi dinlerinin kurallarını ve yapısını dahi uzun bir süre sözlü olarak aktarmışlardır. Bu yüzden, onlar hakkındaki bilgiler diğer milletlerin anlattıkları bilgiler ya da yorumlardır.

Etrüskler, küçük şehir devletleri kurmuşlar, güçlü bir merkezi devlet yerine, kendilerinden farklı olan komşu halkların gücüne karşı, zayıf da olsa, federatif bir birliktelik oluşturup imparatorluk meydana getirmişlerdir. Kendilerine olan aşırı

⁵⁷ Erişim [http://www.kafder.org.tr/nart?yazi_id=131] Erişim Tarihi: 23 Eylül 2004

güvenlerinden ve sayılarının azlığı gibi nedenlerden dolayı bir müddet sonra tarihin karanlık sayfaları içinde yerlerini almışlardır.

Etrüskler, Asya'dan çıkıp İtalya'da güçlü bir uygarlık kuruncaya kadar çok değişik coğrafyalarda bulundukları için yerel topluluklar, Etrüsklerin kendi kökenleri ile ilişkili olduklarını ileri sürmüşlerdir. Bunlar, Etrüsk dilinin; Türk, Macar, Bask, Kızılderili, Yeni Zelanda, İsrail, Ukrayna veya diğer dillerle olan ilişkisi ile ilgili olarak birçok varsayım ortaya atmışlardır. Bu diller arasında bir ilişki kurmak için ortaya atılan varsayımların çoğu, bilimsellikten uzak kuramlardır.

Her dilin kendi kuralları vardır. Bu yüzden yazılı belgelerde verilen bilgiler, belgenin yazıldığı dilin kurallarına göre okunur ve yazılır. Bir milletin tarihinin başka bir millet tarafından yazılması da, tarihi yazılan milletin değil, tarihi yazan milletin imla kurallarına göre olur. Böylece, onların söyleyiş biçiminden dolayı ifadeler veya isimler farklılaşarak bambaşka ve farklı şekilde ortaya çıkabilir. Çinlilerin Mete Han için Mao-tun, Türkler için Tukyü, Hintlilerin ise Turuşk demelerinin yanında, Etrüsklerin kendilerine Rasena demelerine rağmen, M.Ö 1400'lerde Mısırlıların onlara Turuşka demeleri, M.Ö 750'den itibaren İtalya'da Etrüsk medeniyetinin ortaya çıkmasıyla Yunanlıların Tir(h)enler, Romalıların Tüski veya Etrüski demeleri imla kurallarının önemini ortaya koyar.

Toplum yaşantıları ve bıraktıkları izler bir bütün olarak incelendiğinde, Etrüsklerin Avrupa uygarlığının temelini oluşturan Roma'nın akıl hocaları olduğu ve Avrupa'nın biçimlenmesinde ilk adımı attıkları söylenebilir.

Bu çalışma sırasında zaman zaman etimoloji sözlüğünden de yararlanıldı. Ancak, Etrüskçe üzerinde çalışan kimi uzmanlar, olaya yansız yaklaşmadığı için, sık sık, "**of unknown origin** - kökeni bilinmiyor" sözüyle karşılaşıldı. Sözcük, sondan eklemeli dillerden olmayan herhangi bir dilden olduğu zaman ise, hemen sözcüğün kökeninin verildiği görüldü. Ancak, Etrüskçenin, bütün yönleriyle Asya kökenli bir dil⁵⁸ olduğu artık çoğunlukla kabul görmektedir.

Basılı kaynaklar yanında, genel ağ aracılığıyla da birçok siteye ulaşıldı. Burada, birbirine benzer ve alıntılanmış bilgilerin verildiği sitelerin yanında, değerli bilgilerin ve yazıtların bulunduğu sitelere de ulaşıldı.

Genel ağ aracılığıyla elde edilen yazıtlar incelenirken, kimilerinin silik olmasından dolayı, okuma yanlışlarının yapılabileceği, örneğin bir sözcüğün hem Fe (FE), hem de FI (FI) şeklinde okunabildiği görüldü. Böyle şüpheli olup farklı şekillerde okunabilen yazıtlar bu çalışmaya alınmadı. Elde edilen bazı yazıtlardaki satırların bir bölümü yer yer silik olduğu için, bunları okuma fırsatı oluşmadı. Ancak, yazıtlara dokunma imkanı olmadığından, ekranlardan elde edilenlerle yetinmek zorunda kalındı.

Bu çalışmayı hazırlamak için araştırma yaparken, Etrüsk dili ile Sümer, Urartu ve Türk dilleri arasında yakınlıklar olduğu da görüldü. Sözcüklerin hem yapı

⁵⁸ L'espèce Humaine Peuples et Races, Encyclopédie Française, C. VII, s.7'42-2; 7'42-3.

hem de anlam bakımından birbirlerine olan benzerlikleri, bu diller arasında bir bağ olduğunu gösterir.

Sümer, Urartu, Etrüsk ve Türk dillerinin dördü de sondan eklemeli dillerdir. Yazılı olarak; Sümer dili, M.Ö 3100 – 1800 yılları arasında, Urartu dili, M.Ö 840 – 590 yılları arasında, Etrüsk dili, M.Ö 750 – 40 yılları arasında kullanılmıştır. Ancak, Sümerce yakın doğunun uluslararası bilim diliydi, hatta Sümerce yaşayan dil olarak ortadan kalktıktan uzun bir süre sonra bile, tıpkı Latince gibi, dini törenlerin özel dili olarak kullanıldı.⁵⁹

Türk dili ise, ilk olarak M.S 682-744 yılları arasında yaşamış II. Göktürk kağanlığı zamanında dikilen Orhun anıtlarında ortaya çıktığı söylenir. Ancak, bu yazının çok daha önceleri kullanılmış olması gerekir. Çünkü, Göktürk Devleti'nden önce kurulmuş ve çok geniş alanlara yayılmış bulunan, en başta, geçmişi M.Ö XIII. yüzyıla kadar giden Büyük Hun⁶⁰ imparatorluğu olmak üzere, büyük Türk devletlerinin yazılarının olmadığını söylemek gerçekçi olmaz. Zira, yazının icat edilme nedenlerinden birisi de, devlet yönetiminin farklı alanlarında kullanmaktır. Ama, bu eski Türk yazıt veya anıtları, sert bozkır ikliminde yok olmuştur. Göktürk yazıtlarında kullanılan Orhun yazısının gelişmiş bir yapıya sahip olması, onun köklü bir geçmişi olduğunu ve belli bir olgunlaşma dönemi geçirdiğini gösterir.

Etrüsk dili, Sümer dilinin ortadan kalkmasından çok sonra ortaya çıkmasına ve zaman aralığı açısından Türkçe'ye daha yakın olmasına rağmen, Türkçeye benzeyen Sümerce sözcük sayısı, Etrüskçeden daha fazladır. Çünkü Etrüskler, hakim unsur oldukları halde, sayı yoğunluğu açısından çevrelerinde bulunan toplumlardan daha az oldukları için, Etrüsk diline çevrenin olumsuz etkisi daha fazla olmuştur. Çevre etkisi artınca, doğal olarak, dildeki aralık da azalmıştır. Ancak, Sümer ve Urartu dillerinde olduğu gibi, kullanımdan kalkıncaya kadar sondan eklemeli bir dil olarak kalabilmiştir.

Sümerler ise, hem kültür hem de sayı açısından hakim unsurdular. Bu yüzden Sümercenin Türkçe ile olan sözcük benzerliği, Etrüskçeye göre daha fazladır. Türkçe ve Sümerce arasında ortak 165 sözcük tespit edilmiştir. Dildeki olumsuz etkilenme ise, Sümerler güçlerini kaybetmeye başladıktan sonra olmuştur. Bir çivi yazısı uzmanı olan Barry Eichler'in «*Sümerce, daha eskiye gittikçe, daha netleşir*»⁶¹ sözü bunu doğrular.

Sümer, Urartu, Etrüsk ve Türk dillerindeki kimi sözcükler karşılaştırıldığı zaman, aradan geçen uzun yıllara ve farklı coğrafyalara rağmen dildeki yakınlık hemen anlaşılır. Dış etkilerin fazlalığı dildeki sözcük değişimine ne kadar etki etse de, cümle yapısı ve kuruluşunda değişim olmadığı için, olumsuz etkilerin bu diller arasındaki bağı tamamen ortadan kaldıramadığı açıkça görülür. Örnek oluşturmaları açısından; Sümer, Urartu, Etrüsk ve Türk dilleri arasında anlam ve görüntü birliği sunan sözcüklerden küçük bir kısmı aşağıya alınmıştır.

⁵⁹ James G. Février; “*L’histoire de l’écriture*”, St. Germain, Paris VI, 1984, s.115-116.

⁶⁰ Istvan Bona, “*Les Huns*”, Errance, 2002

⁶¹ Tuna; a.g.e., s.4

Sümerce⁶²	Urartuca⁶³	Etrüskçe	Türkçe
ad (adda)	ate-	ata	ata, dede
	ar	tur	vermek, sunmak
di		ti	demek
dingir		tini (en büyük tanrı)	tanrı, tengri
egi		meç	ece (eski Türkçe)
	ikuka	ika	bu
	in-ani , bu (biri)	an	o (canlılar için)
	in bu	in	o (cansızlar için)
mae		mi	ben, men
	mari , atlı, süvari	maru	dini toplum lideri
ur(u), ır		er	er, erkek, yiğit
uş		as	us, akıl
	Tan-u-	Tam	yapmak yaratmak
	te-ru-	Ter	koymak

Bu çalışmada yapılan araştırmanın konusu; Sümer, Urartu, Etrüsk ve Türk dillerinin birbirlerine olan yakınlıkları veya benzerlikleri olmadığı için, ayrı bir çalışmayı gerektiren bu konuya sadece bu kadar değinmekle yetinilmiştir.

Ayrıca, topraktan yapılmış su testisi anlamında kullanılan Etrüskçe “Pruçum” sözcüğüne benzeyen aynı anlamdaki “parç” sözcüğünün; Mersin’in Mut, Karaman’ın Ermenek, Konya’nın Taşkent, Hadim ilçeleri ve çevresinin de bulunduğu geniş bir alanda hala kullanılmakta olması, Etrüskçe sözcükler konusunda ayrı bir çalışma gerektirdiğini göstermektedir.

Batılı araştırmacılar tarafından yaklaşık 250 yıldan fazla bir zamandır devam eden ve son dönemde Türk bilim adamlarının da katkılarda bulunduğu çalışmalar sonucunda geline nokta yeterli değildir. Ancak, Etrüskler konusunda elde bulunan belge ve bilgiler, yansız ve bilimsel bir şekilde çalışan uzmanlar tarafından irdelendikçe, Etrüsk gerçeği daha iyi anlaşılacak, birçok gerçeğin su yüzüne çıkması sağlanacaktır.

Etrüsklerle ilgili bütün bu veriler, özellikle de Etrüsk dilindeki durum ekleri ve yapılar, bu dilin sondan eklemeli bir Altay dili olduğu sonucunu verir.

Bu çalışmanın, bu konuda, bundan sonra çalışma yapmak isteyenlere bir ufuk göstereceği inancındayız.

⁶² Tuna;a.g.e., ve Erişim [<http://www.angelfire.com/country/cemisgezek/history/firststage/sumers.html>]
Erişim Tarihi: 08 Eylül 2004

⁶³ Melikishvili; Kammenhuber; Salvini, a.g.e.

2. KAYNAKÇA

- 1- DEMİRCİOĞLU Halil, Dünya Tarihi-Roma Tarihi, 1.Cilt Cumhuriyet, 1.Kısım Menşe'lerinden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar, T.T.K, Ankara, 1953.
- 2- TÜRKKAN Reha Oğuz; "Türk Tarih Tezleri", Türkler, C. I, Ankara, 2002.
- 3- L'espèce Humaine Peuples et Races, Encyclopédie Française, C. VII, s.7'42-2; 7'42-3.
- 4- ENGİN Arın, Uranus, 1-Büyük Roma Uygarlığının Yaratıcıları, Etrüsk Türkleri, Atatürkçülük Kültür Yayınları, Sayı: 28.
- 5- NOGARA Bartolomeo, Les Etrusques et leur civilisation, Edition Française, Paris, 1936.
- 6- AĞAOĞLU Ahmet, Etrüsk Medeniyeti ve Bunların Roma Medeniyeti Üzerine Tesiri, Başvekalet Müdevvenat matbaası, Ankara.
- 7- FURREAUX Rupert, çev.Gönül Suveren, Kayıp Uygarlıklar, Sıralar Basımevi, İstanbul, 1982
- 8- BRANDENSTEIN W., Etrüsk Meselesinin Şimdiki Durumu, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937.
- 9- TULUNAY Elif Tül, Etrüsk Sanatı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 1992.
- 10- MAYANI Zacharie, Les Etrusques commencent à parler, Imprimerie Wallon à Vichy, Paris, 1936.
- 11- BOSSERT H.Th. Etrüsk Meselesi, Kenan Matbaası, İstanbul, 1944.
- 12- KORAT Gürsel, Yunan Harfleriyle Türkçe, Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi Atlas, Sayı : 125
- 13- DE PALMA Claudio, Etrurie, Giunti Gruppo Editoriale, Florence, 1992.
- 14- VON VACANO Otto-Wilhelm, The Etruscan, Indiana University Press, Bloomington, 1965.
- 15 TUNA Osman Nedim, Sümer ve Türk Dillerinin Târihî İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi, Türk Dil Kurumu Yayınları :561, Ankara, 1990.
- 16- MELİKİSHVİLİ G. A., Die Urartäische Sprache. A. Kammenhuber, M. Salvini. Studia Pohl 7.Biblical Institute Press, Rome, 1971
- 17- BONA Istvan, *Les Huns*, Errance, 2002
- 18- FEVRIER James G., L'histoire de l'écriture, Editions Payot, St. Germain, Paris VI, 1984
- 19- SARAÇ Tahsin, Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Adam Yayınları, İstanbul, 1990.
- 20- HATİBOĞLU Vecihe, Türkçedeki Eklerin Kökeni, Türk Dili, c.XXIX, Ocak 1974.

2. 1. GENEL AĞ KAYNAKÇASI

- 1- Erişim [<http://numeration.iffrance.com/numeration/etrusque.htm>] Erişim Tarihi: 13 Ekim 2004
- 2- Erişim [http://www.kafder.org.tr/nart?yazi_id=131] Erişim Tarihi: 23 Eylül 2004
- 3- Erişim [<http://www.arkeolog.netteyim.net/arkeo/denizkavimi/4.htm>] Erişim Tarihi: 13 Ekim 2004
- 4- Erişim [www.iffrance.com/ftcv/colo.htm] Erişim Tarihi: 08 Haziran 2004
- 5- Erişim [<http://jblille.free.fr/sommaire.html>] Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2004.
- 6- Erişim [<http://fr.encyclopedia.yahoo.com/rsc/legal.html>] Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2004.
- 7- Erişim [www.hermetics.org/etruskler.html] Erişim Tarihi: 06 Haziran 2004.
- 8- Erişim [<http://www.turkcan.org/makalelerview.asp?key=227-28k>] Erişim Tarihi: 25 Haziran 2004
- 9- Erişim [<http://www.italie1.com/voirundocument.php>] Erişim Tarihi: 15 Haziran 2004.
- 10- Erişim [<http://site.voila.fr/cfjdidida/didactique/langueLang/langLang.htm>] Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2004
- 11- Erişim [<http://www.geocities.com/turklukbilgisi/TurkDilininBesBinYili-Giris.htm>] Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2004
- 12-Erişim [<http://classes.bnf.fr/dossiecr/sys-ecri.htm>] Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2005
- 13- Erişim [<http://classes.bnf.fr/dossiecr/chr-ecri.htm>] Erişim Tarihi: 15 Haziran 2004.
- 14- Erişim [<http://etruskisch.de/etruscan.htm>] Erişim Tarihi: 30 Nisan 2004.
- 15- Erişim [<http://ekutup.dpt.gov.tr/turkdili/oik542.pdf>] Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004.

- 16- Erişim [<http://www.geocities.com/jackiesixx/caere/languagepage.htm>] Erişim tarihi: 01 Ocak 2005
- 17- Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/tex/grammar.html#num>] Erişim tarihi: 19 Kasım 2004
- 18- Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/tex/grammar.htm>] Erişim tarihi: 19 Kasım 2004
- 19- Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/po/index.html>] Erişim Tarihi: 19 Kasım 2004
- 20- Erişim [<http://www.dunyadinleri.com>] Erişim Tarihi: 03 Aralık 2004
- 21- Erişim [<http://www.comune.santamarinella.rm.it/museo/html>] Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004
- 22- Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/ph/harusExp.html>] Erişim Tarihi 19 Kasım 2004
- 23- Erişim [<http://membres.lycos.fr/antiquite/rasennachap6.htm>] Erişim Tarihi: 23 Kasım 2004
- 24- Erişim [<http://www.pedroiy.free.fr>] Erişim Tarihi: 08 Haziran 2004
- 25- Erişim [<http://veb.infinito.it/utenti/e/etruscan/home.htm>] Erişim Tarihi: 08 Mayıs 2004
- 26- Erişim [<http://www.cs.utk.edu/~mclennan/BA/Har.html>] Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2004
- 27- Erişim [<http://perso.wanadoo.fr/spqr/syracuse.htm>] Erişim Tarihi: 9 Ocak 2005
- 28- Erişim [http://www.maravot.com/Translation_ShortScripts_a.html] Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2004
- 29- Erişim [http://www.maravot.com/Miscellaneous_Scripts.html] Erişim Tarihi: 26 Ekim 2004
- 30- Erişim [http://www.maravot.com/Translation_Short_Scripts.html#anchor#ss.1] Erişim Tarihi: 22 Şubat 2005
- 31- Erişim [<http://www.compmore.net/~tntr/lemstelea.html>] Erişim Tarihi: 18 Şubat 2005
- 32- Erişim [<http://www.sflt.ucl.ac.be/miroir/>] Erişim Tarihi: 03 Ağustos 2004
- 33- Erişim [<http://www.angelfire.com/country/cemisgezok/history/firststage/sumers.html>] Erişim Tarihi: 08 Eylül 2004
- 34- Erişim [<http://www.historia.presse.fr>] Erişim Tarihi: 30 Nisan 2004
- 35- Erişim [<http://www.gizemci.com>] Erişim Tarihi: 15 Nisan 2004
- 36- Erişim [http://www.maravot.com/Uni_suckling-Heracles.html] Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2004

3. ÖZET

Etrüskler kendilerine “Rasena” demelerine rağmen Etrüsk kelimesi; İtalya, orta Avrupa, Mısır ve Yunan kaynakları dahil bütün kaynaklarda ağırlıklı olarak Tur veya Tür kök kelimesinin çeşitlemesi olarak görülür.

Etrüskler M.Ö XIII yüzyıldan itibaren İtalya’ya gelmeye başlarlar ve ilk olarak Toskana bölgesine yerleşirler. İlk şehir devletleri yaklaşık olarak M.Ö 9. yüzyılda kurulur. Onlar; güçlü, bağımsız kent devletlerinin, gevşek birliğinden oluşmuş çok merkezli bir devlet düzenine sahipti. Devlet başkanı, rahip olan ve Lucumo denen kent yöneticilerinden seçilirdi.

Etrüskler, üstün bir uygarlığa sahip olarak geldikleri İtalya’ya uzun bir süre hakim olurlar. Hayatın her alanında başarılar gösterip, bölgeyi imar eder ve üstünlüklerini kabul ettirirler.

Etrüskler aynı zamanda denizci bir kavim idi. Akdenizin her köşesini dolaşmışlar İtalya’dan ayrı olarak küçük bir kısmı da Mısır’da yerleşmiştir.

Etrüskler, tıp ve dişçilikte zirveye ulaşmışlardı. Onlar; telkari gümüş işlemeciliği ve gemicilikten mermere, kaliteli silah yapımından bronz eşya yapımına kadar hünerlerini sanatın her alanında göstermişlerdi. Çevrelerinde bulunan bakır, demir ve mermer gibi her türlü madeni işleyip kullanmışlardır.

Etrüskler mimaride başarılı örnekler vermişlerdir. Geniş yollar açmış, çarşılar kurmuş, kentlerin çevresini sur ile çevirmişlerdi. Daha o dönemde atık su altyapı düzenini kurmuşlardır.

Etrüskler, aynı zamanda tarım ve hayvancılıkta da ileri gitmişlerdi. Etrüryanın kuzeyini tarım ürünleri deposu haline getirmişlerdi.

Etrüsklerin; hem alfabe hem de, başta ekonomi olmak üzere değişik alanlarda kullanmak için rakamları ve hesap sistemi vardı.

Etrüskçede bir olayı anlatmak için birden çok işaret kullanılabilir ve aynı işaret birden çok olayı anlatabilir.

Etrüsk alfabesinde 26 harf vardır. Varlığını günümüze kadar sürdürememiş ama, Latin alfabesinin doğuşuna neden olmuştur. Etrüsk yazısı sağdan sola doğru yazılırdı.

Sözcüklerin türetilmesine, eklere ve cümle kuruluşuna bakıldığında Etrüsk dilinin bölgeye yabancı ve Türk dili gibi sondan eklemeli (agglutinante) bir Altay dili olduğu görülür. Etrüskçe belgeler genellikle mezarlardaki yazılardan elde edilmiştir.

4. SUMMARY

Though the Etruscans name themselves as “Rasena”, the term Etruscan is mostly seen as the varied forms of Tur or Tūr in all resources including Italian, Middle European, Egyptian and Greek resources.

Etruscans began to move to Italy from XIII. century B.C onward and settled in Tuscany region for the first time. The first city states were established about IX. century B.C. They owned a state order composed of powerful, independent city states loose unity. The president of the country was elected from among the city governors who were priests and called Lucumo.

For a long time they dominated Italy where they had come to having a prominent civilisation. They showed great success in every field, restored the region and proved their superiority.

Etruscans were also seamen. They visited every part of Mediterranean and apart from Italy a small part settled in Egypt.

Etruscans reached the top in medicine and dentistry. They showed their skill in almost all art from the work of (telkâri) silvery and shipyard to marble, from producing arms of good quality to bronze goods. They processed and used every kind of metal around them such as iron and marble.

Etruscans gave successful samples in architecture. They constructed broad ways, bazaars and surrounded the cities with walls. They established sewage system substructure even then.

They advanced in both agriculture and husbandry. They turned the north of Etruria into the store of agricultural products.

Etruscans had numeric and accounting system in order to use in both alphabet and in various fields, notably in economy.

More than one sign can be used in narrating an event and the same sign can mean more than one event.

There are 26 letters in Etruscans alphabet. It hasn't been able to survive but helped Latin emerge. Etruscan writing was from right to left direction.

Considering the derivations of words, suffixes and word order, it seems that the language is alien to the region and that it is an (agglutinante) Altay language. Etruscan documents were mostly achieved from the manuscript in the graves.

5. ETRÜSKLERLE İLGİLİ HARİTALAR

Harita I: Etrüskler İtalya'ya geldikleri zaman bölgede Latinler, Ombriler, Ligurlar gibi birçok millet yaşıyordu.⁶⁴

⁶⁴ Erişim [<http://users.tpg.com.au/etr/etrusk/po/index.html>] Erişim Tarihi: 19 Kasım 2004

Harita II: Etrüskler, Etrürya adı verilen ve orta İtalya'da bulunan kuzeyden güneye 250 km, doğudan batıya da 150 km tutan bir bölgede yaşıyorlardı.⁶⁵

⁶⁵ Erişim [<http://www.dunyadinleri.com>] Erişim Tarihi: 03 Aralık 2004

Harita III: Etrürya'nın en geniş hali⁶⁶

⁶⁶ Erişim [<http://numeration.ifrance.com/numeration/etrusque.htm>] Erişim Tarihi: 13 Ekim 2004

6. ETRÜSKLERLE İLGİLİ RESİMLER

Resim I: Bir Etrüsk heykeli⁶⁷

Resim II: Kaymaktaşıdan yapılmış ölü küllerini saklamaya yarayan kavanoz. Ölü, kahin olduğu için, elinde bir koyun ciğeri tutar şekilde tasvir edilmiştir. Kavanozun üzerinde, öbür dünyaya (ahirete) doğru araba ile yapılan yolculuk görülüyor. M.Ö II.- I. yüzyıl. Guarnacci müzesi, Volterra⁶⁸

Resim III: Deniz savaşını tasvir eden M.Ö VI. yüzyılın ilk yarısına ait bir Etrüsk vazosu⁶⁹

Resim IV: Arka yüzünde Cephalos'un, Eos tarafından götürülüşünü gösteren resim bulunan bronz ayna (Vatikan Müzesi)⁷⁰

⁶⁷ Erişim [<http://www.comune.santamarinella.rm.it/museo/html>] Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004

⁶⁸ Erişim [<http://membres.lycos.fr/antiquite/rasennachap6.htm>] Erişim Tarihi: 23 Kasım 2004

⁶⁹ Claudio De Palma, Etrurie, Florence, 1992, s. 14

⁷⁰ Otto-Wilhelm Von Vacano, The Etruscan, Bloomington, 1965, s. 34

7. ETRÜSKLERLE İLGİLİ ÇİZELGELER

I	1	IIIA	9
II	2	X	10
III	3	XIX	19
IIII	4	XX	20
Λ	5	↑	50
IA	6	✱	100
IIA	7	✱✱	500
IIIA	8	✱✱✱	1000

Çizelge I: Etrüsk sayı düzeninden örnekler⁷¹

<u>ETRÜSKLERDE</u>	<u>ROMALILARDA</u>	<u>YUNANLILARDA</u>
Tinis	Jupiter	Zeus
Unis	Junons	Hera
Menerva	Minerve	Athena
Turan	Venus	Aphrodite
Sethlans	Vulcain	Hephaïstos
Fullans	Bacchus	Dionysos
Turms	Mercure	Hermes
Aplu	Apollon	Apollon

Çizelge II: Tanrıların isimlerinin birbirine uygun düşen karşılıkları⁷²

⁷¹ Erişim [<http://numeration.ifrance.com/numeration/etrusque.htm>] Erişim Tarihi: 13 Ekim 2004

⁷² Erişim [<http://www.italie1.com/voirundocument.php>] Erişim Tarihi: 15 Haziran 2004

	XII ^e	V ^e		XII ^e	V ^e
a	A	A	s	⊞	
b	B B		o	o	
g	7 C	>	p	7 7	7
d	D D		s	M M	M M
e	λ E	≡	q	ψ ϕ	
f	λ C	≡	r	q p	⊞
z	I I	I	s	5	2 3
h	⊞	⊞	t	T T	T
⊞	⊞ ⊞	⊞	u	Y V	V
i	I	I	x	X K	⊞
k	K K		φ	Φ Φ	
l	J L	J	χ	Y E	↓
m	W M	M	f		8 8
n	Y N	N			

Çizelge III: M.Ö XII. yüzyıldan M.Ö V. yüzyıla kadar Etrüsk alfabesi.⁷³

A	C	E	F	I	⊞	⊞	I	K	L	W	Y	7	M	Q	P	555
a	g	e	v,f	dz	ch	th	i	k	l	m	n	p	sh	q	r	s
T	V	X	Φ	Y	⊞	F	8									
t	u	ks	ph	kh	f											

Çizelge IV: Etrüsk alfabesi (M.Ö 7. – 5. yüzyıllar)

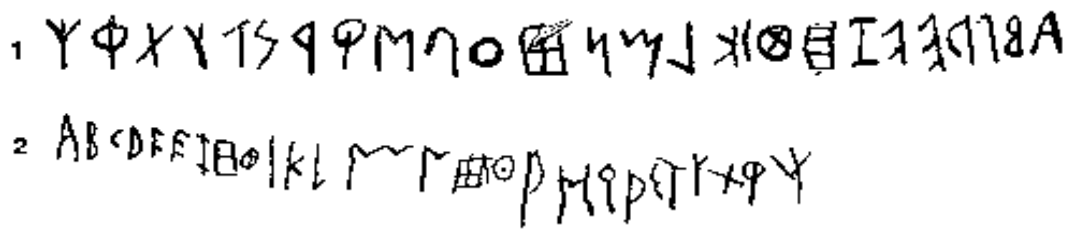
⁷³ Erişim [<http://www.pedroiy.free.fr>] Erişim Tarihi: 08 Haziran 2004

Çizelge V: Etrüsk alfabesi (M.Ö 4. – 3. yüzyıllar)

Etruscque	A B C D E F Z H I K L M
Latin	A B C D E F Z H I K L M
Etruscque	N O P Q R S T V X
Latin	N O P Q R S T V X

Çizelge VI: Etrüsk harfleri ve Latince karşılıkları⁷⁴

1. a b c d e v z h i k l m n s o p q r s t u x o
2. a b c d v e z h i k l m n o r s q s t u o x

Çizelge VII: Marsiliana’da bulunan fildişi bir masaya kazılmış alfabe modeli (M.Ö VII. yy)⁷⁵

⁷⁴ Erişim [<http://www.comune.santamarinella.rm.it/museo/html>] Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004.

⁷⁵ Erişim [<http://veb.infinito.it/utenti/e/etruscan/home.htm>] Erişim Tarihi: 08.Mayıs.2004

Etrüsk dilinde	Ses değeri	İngiliz dilinde	Yunan dilinde	Latin dilinde	Macar dilinde	Türk dilinde
A	a	a	a	a	á	a
B	b		b	b		b
c	c	k	ϗ	c	k	
d	d		Δ	d		d
E	e	e	e	E, E	e	e
v	v	w	v	V, F	v	v
Z	z	ts	Z, Z		c	c
h	h	h	H, H	H, H	h	h
⊙ O	⊙	th	O, ⊙		t	t
l	i	i	ζ, ι	ι	i	ι, i
k	k	k	k, K	k, K	k	k
l	l	l	ϗ, 2	L	l	l
M	m	m	N, M	Ɑ, M	m	m
N	n	n	N, N	Ɑ, N	n	n
W	s					
o	o		o	o		o
p	p	p	P, n		p	p
w	ş	sh			s	ş
q	q	q		Q	k	k
r	r	r	R, p	R	r	r
ζ, ϗ	s	s	ϗ Σ	ϗ, S	sz	s
T	t	t	X	T	t	t
U, √	u	u	u	√, V, U	ü	ü
X	ş			X		ks
⊙	Ɑ	p, ph			p	
}	X=ch kh	k, kh	Ω		k	k
F	f	f			f	f

Çizelge VIII: Etrüskçe harflerin, Etrüsk dilindeki ses değerleri ile, İngiliz, Yunan, Latin, Macar ve Türk dillerindeki ses değerlerini ifade eden şekiller.

isim	fiil	işaret zamiri	şahıs zamiri	yönelme hali	bağlaç	Zarf	sayı sıfatı
Tul	sath	ta	mini	na	c	ratum	thunz
Eis	ac	thui		i		alpnu	eslz
Sac	tev	ikan		s			ciz
Nerich	tur	ipa					
Vacl	rachti						
Aplu	hathrthi						
sren	mur						
fler	suth						
chva	zich						
netsvis	tes						

turu	ut						
vers	lucair						
turms							
zeri							
tini							

çoğul eki	yardımcı ses	İyelik eki	geçmiş zaman eki	Hikaye bileşik zaman eki
ar	n	ni	ce	ce
			u	
			i	

Çizelge IX: Kehanet süresince Etrüsk dilinde konuşulduğu bilinen 15 cümlelerin durum ekleri

8. ETRÜSKÇE YAZIT VE BELGELER

Yazıt I: Sunaklı gemileri tasvir eden yazıtlardan NC⁷⁶

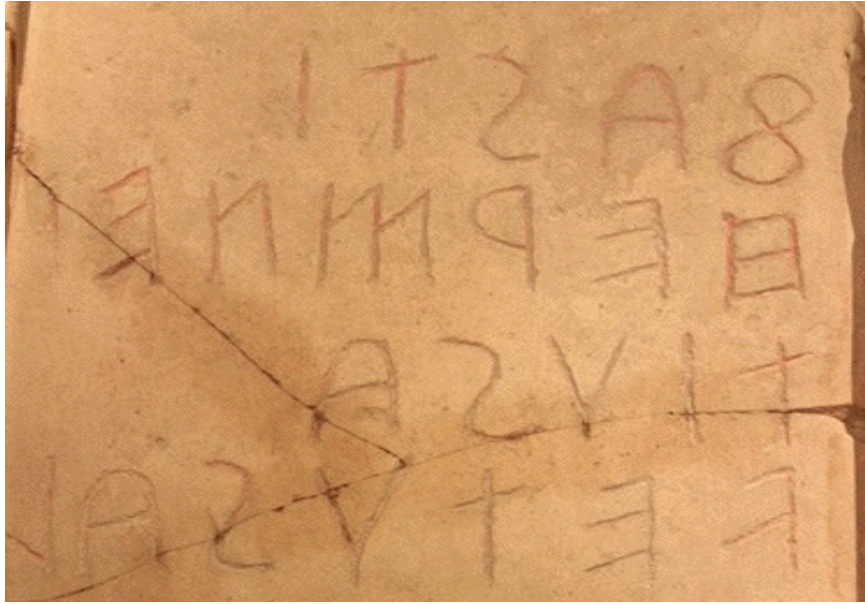
Yazıt II: Sunaklı gemileri tasvir eden yazıtlardan AR⁷⁷

⁷⁶ Erişim [http://www.maravot.com/Translation_ShortScripts_a.html] Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2004

⁷⁷ Erişim [http://www.maravot.com/Translation_ShortScripts_a.html] Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2004

Yazıt III: Tanrıça Unı'yi, Herkül'ü emzirirken gösteren ayna yazıt⁷⁸

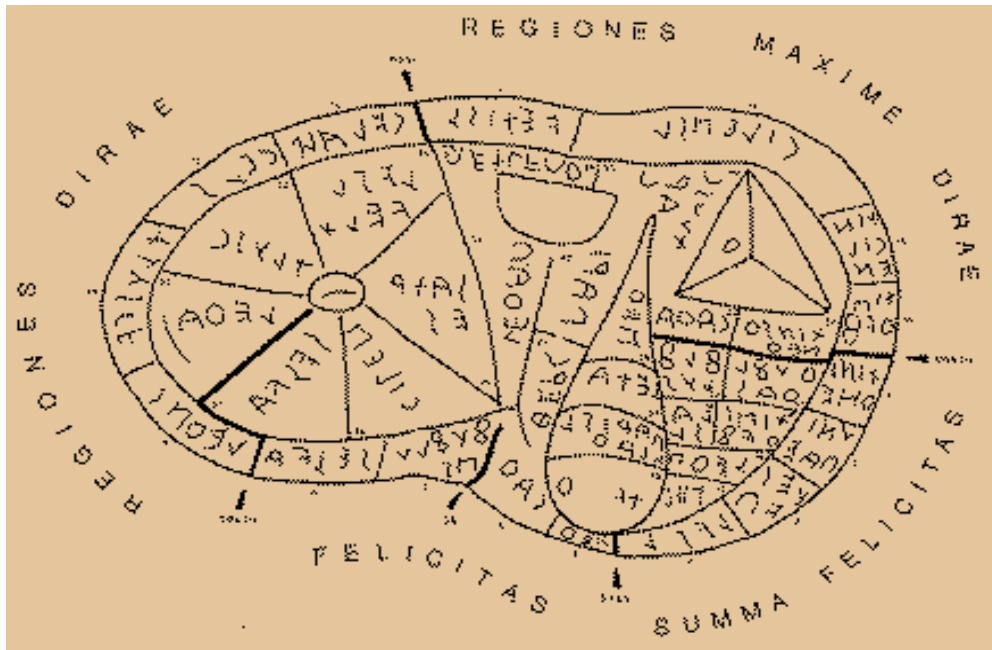
Yazıt IV: Turms ay'ının kalıcılığını anlatan yazıt HT⁷⁹

⁷⁸ Erişim [http://www.maravot.com/Uni_suckling-Heracles.html] Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2004

⁷⁹ Erişim [http://www.maravot.com/Translation_ShortScripts_a.html] Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2004

Yazıt V: Tarkinyadaki Shields mezarında bulunan, kır hayatı yaşayan insanları tasvir eden M.Ö III. yüzyıl'a ait duvar resmindeki yazıt BS⁸⁰

Yazıt VI: Bronz koyun ciğeri modeli, Piacenza,⁸¹ 124 X 66,5 mm ölçüsündedir.

⁸⁰ Erişim [http://www.maravot.com/Miscellaneous_Scripts.html] Erişim Tarihi: 26 Ekim 2004

⁸¹ Erişim [<http://www.cs.utk.edu/~mclennan/BA/Har.html>] Erişim Tarihi: 31 Ağustos 2004

Yazıt VII: Yazıt HA, Kahin (Vatikan müzesi)⁸²

Yazıt VIII: 1885'de Limni adasında Poliokhni'nin kuzeyindeki Kaminia köyünde, bir kilise duvarında bulunan ve M.Ö VI. yüzyıla tarihlendirilen mızrak taşıyan savaşçı mezar taşı⁸³

Yazıt IX:52 sözcükten oluşup ilk iki tableti Etrüskçe ve üçüncü tableti iki dilli yazılan Pyrgi'de bulunmuş altın tabakalar. Çift dille yazılmış kısımda kutsallık verilmiş tanrıça Uni-Ansarte'den ve tapınağın adamasından bahseder, ancak biri diğerinin çevirisi gibidir, sürekli aynı tekrarlar yapılır.⁸⁴

⁸² Erişim [http://www.maravot.com/Translation_Short_Scripts.html#anchor#ss.1] Erişim Tarihi: 22 Şubat 2005

⁸³ Erişim [<http://etruskisch.de/etruscan.htm>] Erişim Tarihi: 30 Nisan 2004

⁸⁴ Erişim [<http://www.comune.santamarinella.rm.it/museo/html>] Erişim Tarihi: 24 Haziran 2004

Yazıt X: Tarkinya'daki "Aninas" mezarında bulunan mezar yazıt AN 1⁸⁵

Yazıt XI: Prens Metelis heykelinin eteğindeki yazıt⁸⁶

⁸⁵ Erişim [http://www.maravot.com/Translation_Short_Scripts.html#anchor#ss.1] Erişim Tarihi: 22 Şubat 2005

⁸⁶ Erişim [http://www.maravot.com/Miscellaneous_Scripts.html] Erişim Tarihi: 26 Ekim 2004

ÖZET

Etrüskler kendilerine “Rasena” demelerine rağmen Etrüsk kelimesi; İtalya, orta Avrupa, Mısır ve Yunan kaynakları dahil bütün kaynaklarda ağırlıklı olarak Tur veya Tür kök kelimesinin çeşitlemesi olarak görülür.

Etrüskler M.Ö XIII yüzyıldan itibaren İtalya’ya gelmeye başlarlar ve ilk olarak Toskana bölgesine yerleşirler. İlk şehir devletleri yaklaşık olarak M.Ö 9. yüzyılda kurulur. Onlar; güçlü, bağımsız kent devletlerinin, gevşek birliğinden oluşmuş çok merkezli bir devlet düzenine sahipti. Devlet başkanı, rahip olan ve Lucumo denen kent yöneticilerinden seçilirdi.

Etrüskler, üstün bir uygarlığa sahip olarak geldikleri İtalya’ya uzun bir süre hakim olurlar. Hayatın her alanında başarılar gösterip, bölgeyi imar eder ve üstünlüklerini kabul ettirirler.

Etrüskler aynı zamanda denizci bir kavim idi. Akdenizin her köşesini dolaşmışlar İtalya’dan ayrı olarak küçük bir kısmı da Mısır’da yerleşmiştir.

Etrüskler, tıp ve dişçilikte zirveye ulaşmışlardı. Onlar; telkari gümüş işlemeciliği ve gemicilikten mermere, kaliteli silah yapımından bronz eşya yapımına kadar hünelerlerini sanatın her alanında göstermişlerdi. Çevrelerinde bulunan bakır, demir ve mermer gibi her türlü madeni işleyip kullanmışlardır.

Etrüskler mimaride başarılı örnekler vermişlerdir. Geniş yollar açmış, çarşılar kurmuş, kentlerin çevresini sur ile çevirmişlerdi. Daha o dönemde atık su altyapı düzenini kurmuşlardır.

Etrüskler, aynı zamanda tarım ve hayvancılıkta da ileri gitmişlerdi. Etrüryanın kuzeyini tarım ürünleri deposu haline getirmişlerdi.

Etrüsklerin; hem alfabe hem de, başta ekonomi olmak üzere değişik alanlarda kullanmak için rakamları ve hesap sistemi vardı.

Etrüskçede bir olayı anlatmak için birden çok işaret kullanılabilir ve aynı işaret birden çok olayı anlatabilir.

Etrüsk alfabesinde 26 harf vardır. Varlığını günümüze kadar sürdürememiş ama, Latin alfabesinin doğuşuna neden olmuştur. Etrüsk yazısı sağdan sola doğru yazılırdı.

Sözcüklerin türetilmesine, eklere ve cümle kuruluşuna bakıldığında Etrüsk dilinin bölgeye yabancı ve Türk dili gibi sondan eklemeli (agglutinante) bir Altay dili olduğu görülür. Etrüskçe belgeler genellikle mezarlardaki yazılardan elde edilmiştir.

SUMMARY

Though the Etruscans name themselves as “Rasena”, the term Etruscan is mostly seen as the varied forms of Tur or Tūr in all resources including Italian, Middle European, Egyptian and Greek resources.

Etruscans began to move to Italy from XIII. century B.C onward and settled in Tuscany region for the first time. The first city states were established about IX. century B.C. They owned a state order composed of powerful, independent city states loose unity. The president of the country was elected from among the city governors who were priests and called Lucumo.

For a long time they dominated Italy where they had come to having a prominent civilisation. They showed great success in every field, restored the region and proved their superiority.

Etruscans were also seamen. They visited every part of Mediterranean and apart from Italy a small part settled in Egypt.

Etruscans reached the top in medicine and dentistry. They showed their skill in almost all art from the work of (telkâri) silvery and shipyard to marble, from producing arms of good quality to bronze goods. They processed and used every kind of metal around them such as iron and marble.

Etruscans gave successful samples in architecture. They constructed broad ways, bazaars and surrounded the cities with walls. They established sewage system substructure even then.

They advanced in both agriculture and husbandry. They turned the north of Etruria into the store of agricultural products.

Etruscans had numeric and accounting system in order to use in both alphabet and in various fields, notably in economy.

More than one sign can be used in narrating an event and the same sign can mean more than one event.

There are 26 letters in Etruscans alphabet. It hasn't been able to survive but helped Latin emerge. Etruscan writing was from right to left direction.

Considering the derivations of words, suffixes and word order, it seems that the language is alien to the region and that it is an (agglutinante) Altay language. Etruscan documents were mostly achieved from the manuscript in the graves.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, jürimiz tarafından FRANSIZ DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza
Yard.Doç.Dr.
Nurten SARICA

Başkan	Yard. Doç. Dr. Nurten SARICA	
Üye (Danışman)	Yard. Doç. Dr. Mustafa SARICA	
Üye	Yard. Doç. Dr. Alâattin KARACA	

ONAY : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

19 / 09 / 2005

Yard. Doç. Dr.
Alâattin KARACA
Enstitü Müdürü